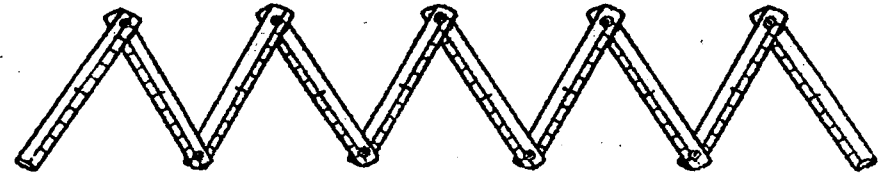
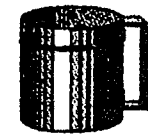
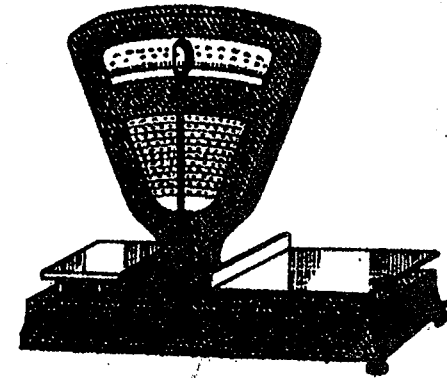

Daramani Tarawele

SUMANIKELANW

KALAN DIYA
1998 san utikalo

SUMANIKELANW

Ɗɛbila

Anw ko an jɛlen tun mɛɛnna jate la. Jatekalan gafe bɛra walasa an ka bɛ jɛlen. Jatekalan dɛrɛn tenna o nɛgɛya an bolo. Hami don, fura ka kan ka sɛrɛmin na. Anw y'o fura kɛ sumanikelanw dɛnniyaw jɛnsenni ye. Balikukalandenw ni denmisen minnu bɛ kalan na an ka kanw na, kerɛnkerɛnɛnya la bamanankan na, olu mago bɛ sumanikelanw dɛnni na kabini tuma jan. An miiri ye gafe in ka se k'u mago dilan.

Walasa u mago ka se ka dilan, an ye kalansen kelen-kelen seɛn seɛncogo la, u faamuyali bɛ nɛgɛya cogo min. O kama, kalasen kelen-kelen ye ≈ɛɛɛli, misali ani yɛɛsifile ye. Ɗɛɛli bɛ faamuyali kun fɛɛli, misali bɛ faamuyali kun fɛɛlajɛya ka taa a ɛɛ. Yɛɛsifile ye degeliw ni jate ≈iniw ye, minnu bɛ faamuyali kolo girinya O tuma, aw minnu ka kalan tora yɛɛkalan ye, aw bɛ se ka gafe in nafa bɛ aw kelen na walima aw caman, kalanso kɛnɛni kalanso kɛkan.

Aw ni cɛsiri.

Kɔnɔkow

Janya sumanikelanw -----	5
Girinya sumanikelanw -----	41
Fa sumanikelanw -----	67
Kɛnɛ sumanikelanw -----	81
Yanga sumanikelanw -----	98
Ja, Jasigi jate -----	107

JANYA SUMANIKELANW

Janya sumanikelan jonjon : metere

Ɔefoli : Janya sumanikelan jonjon ye mun ye ?

1 - Yanni k'a ka so jo, Bakari be so kere naani janya suma. Bakari b'a ka foro kura kerew janya fana suma.

2 - Bakari ye kolon sen, a kolon ka dun. A be kolon dunya suma. A be kolon kono fana suma.

3 - Bakari ye kogo jo. A be se k'a janya suma, a be se k'a kundama fana suma.

An b'a faamu ko janya be suma, fen do janya de be suma. O la, dunya, kundama ani kono, olu bee be janya de kofa.

Janya be suma ni minen minnu ye, olu ye janya sumanikelanw ye.

Janya caman, i n'a fo kogo janya, kolon dunya, foro kerew janya, olu hake be dantige ni sumanikelan min ye, o ye metere ye (m).

Misali :

- an ka kogo kundama ye metere 3 ye ?
- an ka kolon dunya ye metere 12 ye ?
- an ka kolonba kono ye metere 2 ye ?
- an ka foro kere duuru janyaw file :
- . folo ye metere 60 ye, filanan ye metere 78 ye,
- sabanan ye metere 32 ye, naaninan ye metere 46 ye,
- duuranan ye metere 57 ye.

O koson, a be fo : metere ye janya sumanikelan jonjon ye:

(An ka metere suguya fo ani k'u jira u ka don. Baara min be ke n'u ye, o fana ka fo).

Nin pininkaliw jaabi :

1 - E siso jajan ye metere joli ye ? A josurun ye metere joli ye ? I ka so kogo kundama ye metere joli ye ?

2 - An ka kalanso jajan ye metere joli ye ? A josurun ye metere joli ye ? A kogow kundama ye metere joli ye ?

3 - An ka dugu kolonw dunya te teme metere joli kan ? U kono be metere joli soro ?

4 - An ka ponpekolon be metere joli bo ?

5 - An ka dugu kun n'a kun be metere joli bo ?

6 - Siraba min be teme an ka dugu la, a josurun be metere joli bo ?

7 - An ka dugu npon janyan ye metere joli ye ? A josurun dun ? A ni koji furance (dunya) dun ?

8 - An ka kin sebesun be metere joli soro.

9 - An ka ntolatankene kerew janya ye metere hake jumen ye ?

Kolosili :

An k'a don ko metere suguya dow be i n'a fo fini mansinfinikalalaw ta ni finisumanaw ta, fo ka se fuganmaw ma, do be se ka fara u kan walima ka do bo u la, n'u be koro. Jiri be mugu-mugu, fugan be non, mana be yoba.

Meterē kunnasigiw

Bimeterē

Ɔefoli : Bimeterē ye mun ye ?

Jurukise be Bakari bolo janya sumani kama - jurukise in janya ye meterē tan ye (m 10).

Bakari ka jurukise ye **bimeterē** ye.

An ko jatekalan na, tan (10) ye bi kelen ye.

O tuma meterē tan, (m 10), ye bimeterē ye (bim) - Bakari ka jurukise be sanga joloko ma sumani be ke ni min ye. A togo ye **sumanijoloko**. Sumanijoloko ye bimeterē kelen ye walima dekameterē (dkm) kelen ye.

$$\text{bim} = \text{dkm} = \text{m } 10$$

bimeterē (bim) ye meterē kunnasigi ye. Janya minnu ka jan ni meterē ye, olu be suma ni kunnasigiw ye.

Kolɔsili :

So kelen, jateden kelen. So siginjogonma fila la, numanfeso ka bon ni kininfeta ye sije 10,

kunnasigi	jonjon
bim	m

kininfeso ka dogo ni numanfeta ye sije 10.

An ka bim ni m hake dow sabɛn katimu kono k'u kalan:

bim	m
1	0
3	0
6	8
9	9

Kolɔsili :

N'i be bimeterē da bayelema ka ke meterē ye, i dan ye ka fu kelen sigi bim da in kinin fe:

1. I yere sifile ninu na :

meterē joli be bim 3 kono ?

bim 6 kono ?

bim 12 kono ?

bim 137 kono ?

bim 7 896 kono ?

2. I yere sifile ninu na :

meterē 20 ye bim joli ye ?

meterē 300 ye bim joli ye ?

meterē 7 650 ye bim joli ye ?

Kallosili :

N'i be metere da bayelsa ka ke bim ye, i dan ye ka fu kelen faga da in kinin fe n'a labannen don ni fu ye. Nka n'a labannen te ni fu ye, i be nkari sigi da jateden laban numan fe.

Misali :

metere 68 = bim 6,8 ye ; metere 835 = bim 83,5 ye

I yere sifile ninu na =

metere 15 = bim.....ye

metere 96 = bim.....ye

metere 79 = bim.....ye

metere 6 578 = bim.....ye

metere 1 005 = bim.....ye

metere 65 070 = bim.....ye

Kallosili :

N'i be kafoli walima doboli ke, ni sumanikelanw te sugu kelen ye, i be folo k'u bayelsa ka ke kelen ye ka soro ka jatemine ke.

I yere sifile ninu na =

m 3 + bim 5 = m..... ye

m 38 + bim 3 + m 12 = m..... ye

m 4 + m 14 + bim 1 = bm..... ye

bim 5 - m 16 = m..... ye

bim 5 - m 37 = bim..... ye

bim 13 - m 120 = m ye

Metere kunnasigiw

Kemetera

Jefoli : Kemetera ye mun ye ?

Bakari y'a ka bimetera da sije 10 k'a ka foro kere kelen suma. O benna kemetera kelen ma.

Kemetera ye bimetera joli ye ?

Kemetera ye metere joli ye ?

1. walasa ka kemetera hake soro sumani na, Bakari ye bimetera da sije 10.

O tuma, kemetera 1 = bimetera 10 ye.

2. Walasa ka kemetera hake soro sumani na, Bakari ye bimetera da sije 10. Bimetera sije 10 = metere 10 sije 10. O ye metere 10 x 10 = metere 100 ye. Kemetera togo be wasa ke bawo a koro ye ko metere 100 de b'a koro.

kemetera 1 = metere 100 ye.

kemetera ye metere kunnasigi ye

kemetera ye kem ye

ekitometers ye em.

An ka katimu ci =

kunnasigiw		jɔnjɔn
kem	bim	m

An ka kem ni bim ni m saben katimu kono k'u kalan :

kunnasigiw		jɔnjɔn
kem	bim	m
	1	0
1	0	0
4	0	0
9	8	6

Kɔɔsili

So kelen jateden kelen. N'i be kememeterɛ da bayɛɛma ka ke meterɛ ye, i dan ye ka fu fila sigi kem da in kinin fe.

N'i be kememeterɛ da bayɛɛma ka ke bimeterɛ ye, i dan ye ka fu kelen sigi da in kinin fe.

1. I yerɛ sifile ninnu na =
meterɛ joli be kem 4 kono ?
kem 3 kono ?
kem 8 kono ?
kem 13 kono ?
kem 183 kono ?
kem 9 742 kono ?

2. I yerɛ sifile ninnu na =
meterɛ 600 ye kem joli ye ?
meterɛ 300 ye kem joli ye ?
meterɛ 800 ye kem joli ye ?
meterɛ 7 500 ye kem joli ye ?

Kɔɔsili

N'i be meterɛ da bayɛɛma ka ke kememeterɛ ye, i dan ye ka fu fila faga da in kinin fe n'a labanen don n'o fu hake ye. Nka n'a labannen te ni fu ye, i be nkɔri sigi da jateden laban fila numan fe.

misali :

- meterɛ 849 = kem 8,49 ye ;
meterɛ 65 = kem 0,65 ye.

3. I yerɛ sifile ninnu na :
kem 2 ye bim joli ye ?
kem 4 ye bim joli ye ?
kem 7 ye bim joli ye ?
kem 32,70 ye bim joli ye ?
kem 6,49 ye bim joli ye ?

Kɔɔsili :

So kelen jateden kelen. N'i ye fu kelen sigi kememeterɛ kinin fe i be bimeterɛ da sɔro. Nka ni kememeterɛ da ye da murumuruma ye i dan ye ka nkɔri lataa kin fe ni so kelen ye walasa ka

bimeteɓe da soɓo.

4. I yere sifile ninnu na :
bim 40 ye kem joli ye ?
bim 150 ye kem joli ye ?
bim 500 ye kem joli ye ?
bim 160 ye kem joli ye ?
bim 6 920 ye kem joli ye ?

Kalɓali

So kelen jateden kelen. N'i be bimeteɓe dabayɓema ka ke kemeteɓe ye, i dan ye ka fu kelen faga bimeteɓe da kinin fe. Nka ni bimeteɓe da labannen te ni fu ye, i be nkari sigi da in jateden laban numan fe.

misali :

- bim 962 = kem 96,2.
bim 25 = kem 2,5.

5. I yere sifile ninnu na :
bim 2 + bim 14 = kem...
bim 3 + bim 2 + bim 3 = kem....
bim 12 + bim 21 = kem.....
bim 57 - bim 38 = kem.....
bim 172 x304 = kem.....
bim 496 x802 = kem.....

Meteɓe kunnasigiw

Bameteɓe

Ɓafoli : Bameteɓe ye mun ye ?

Bakari y'u ka dugu janya suma, a kun n'a kun. A ye kun kelen ke A ye ka kelen do ke B ye.

Bakari y'a suma n'a ka bimeteɓe jurukisema ye ka bo A la. A be se B la tuma min, a ye bimeteɓe dako 100 ke.

Dugu janya ye meteɓe joli ye ?

Dugu janya ye bimeteɓe 100 ye.

Bimeteɓe 100 ye meteɓe joli ye ?

So kelen jateden kelen, i dan ye ka fu kelen sigi 100 kinin fe :

bim 100 = meteɓe 1 000 ye.

Meteɓe 1 000 sumanikelan ye bameteɓe (bam) ye walima kilometere (km). Bameteɓe 1 = meteɓe 1 000 ye.

Bameteɓe ye meteɓe kunnasigi ye.

An ka katimu ci :

kunnasigiw			jonjon
bam	kem	bim	m

An ka metere n'a kunnasigiw seben katimu kono ani k'u kalan :

kunnasigiw			jonjon
bam	kem	bim	m
1	0		
1	0	0	
1	0	0	0

Kollosili

So kelen jateden kelen. N'i be bametere da bayelema ka ke metere ye, i dan ye ka fu saba sigi bam da in kinin fe.

N'i be bametere da bayelema ka ke bimetere ye, i dan ye ka fu fila sigi bam da in kinin fe.

N'i be bametere da bayelema ka ke kememetere ye, i dan ye ka fu kelen sigi bam da in kinin fe.

I yere sifile ninu na :

bam 4 = m	bam 6 = bim
bam 12 = kem	bam 18 = m
bam 706 = bim	bam 306 = kem
bam 156 = m	bam 80 = bim
bam 0,6 = kem	bam 79 = m
bam 409 = bim	bam 1,24 = kem

Kollosili : N'i be bametere da bayelema ka ke kememetere ye, walima bimetere ye walima metere ye, ni da muruma don, i dan ye ka nkori lataa kinin fe ni so kelen ye walima so fila walima so saba.

I yere sifile ninu na :

bam 2,9 = m

bam 9,60 = bim.....

bam 23,05 = kem

Kollosili :

N'i be metere da bayelema ka ke bametere ye, i dan ye ka fu saba faga da in kinin fe n'a labannen don n'o fu hake ye. Nka n'a labannen te ni fu ye, i be nkori sigi da jateden laban saba numan fe. Waati dow la, i be diyagoya k'i yere deme ni fuw ye walasa so bee ka jateden soru.

Misali

m 579 = bam 0,579 ;

m 69 = bam 0,069 ;

m 8 = bam 0,008.

1 - I yere sifile ninu na :

m 2 000 = bam m 3 675 = bam

m 18 000 = bam m 1 800 = bam

m 26 000 = bam m 19 = bam

2 - I yere sifile ninnu na :

m 63 = bam
m 408 = bam
m 3 = bam
m 1 526 = bam
m 10 = bam

Kolobili :

So kelen jateden kelen, n'i be bimeteɛ walima kemeteɛ da bayelema ka ke bameteɛ ye, i dan ye ka fu kelen walima fu fila faga kinin fe ni fuw be da in laban na. Nka ni fu te da laban na, i dan ye ka nkori sigi jateden kelen walima jateden fila laban numan fe.

1 - I yere sifile ninnu na :

bim 257 = bam
bim 1 959 = bam
bim 47 = bam
bim 8 = bam
bim 5 = bam

2 - I yere sifile ninnu na :

kem 58 = bam
kem 778 = bam
kem 1 = bam
kem 12,3 = bam
kem 0,76 = bam

3 - I yere sifile ninnu na :

m 4 + bim 196 + kem 2 = bam = kem
bam 1 + m 900 + kem 1,100 = bim ... = bam ...
kem 3,6 + bam 8,04 + bim 50 = kem =
bam
bim 4 602 + m 1 398 + kem 0,10 + bam 0,60 =
bam = m = kem
bam 3 - kem 26 = bim = bam = m
kem 627 - bam 58 = m = bim = kem
..... = bam
bim 5 640 - kem 5,6 = bam... = kem... = bim... =
m ...
m 6 720 - bam 5,270 = kem... = bim... = bam... =
m... = kem...

Jatejini :

1. Lakoliden daw y'u ka dugu siraba janya suma. U ye bim dako 41 ke a sumato. Siraba in janya ye joli ye ?

2. Cenin do sentako fila ye meteɛ 1 ye. A be sentako joli de ke ka bo u ka dugu la ka se u kerɛfedugu la ni bam 2 ni kem 4 de be dugu fila ninnu ni jagon ce ?

3. Negesisan do kura mume ye m 50 ye. O girinya de ye kilo 35 ye. O negesisan kem girinya ye joli ye ? A m 10 girinya ye joli ye ? A bim 1 ni tila girinya ye joli ye ?

Metera karsigiw

4. Nin dugu fila ni jagan ce ye bam 34 ye. Mobili do de be o taakasegin ke sige 3 don o don. Mobili in be hake jumen boli tile o tile bam la, kem la, m la ?

5. Lamisa ka foro ye tangili ye min jagan ye kem 3,2 k'a jwsurun ke m 110 ye. Lamisa y'a koori ni giriyazi ye. O ye giriyazi metera joli ye ?

6. Negesobolila nin ye bam 12 ni kem 7 boli sogoma, ka bam 9 boli wula. A ye furance jumen boli tile kono ? O metera hake ye joli ye ?

7. Nin negesobolila be pedali munumunu ko 28 de ke, kem 1 kan. A tora o la ka bam 24 ni kem 8 boli. Ni a ye furance bolilen in $\frac{1}{4}$ ke a ma negeso pedali, a ye pedali munumunuko joli ke ?

8. Fize do be m 6 200 boli komi 1 kono. Ni a wulila a be furance joli boli sanga 8 kono, ni sanga 1 ye komi 60 ye ? A'y'a jaabi ke bam ye.

9. Ni Ali n'a koroke be taa u kerfedugu la u sen na, a sentada ye m 0,65 ye. U be bam 4 taama. Ni Ali ye sentako 7 ke, o b'a soro koroke ye 5 ke. Nin jate la :

1 - Ali ye sentako joli ke ?

2 - Ali koroke fana ye sentako joli ke ?

3 - Koroke ka sentada janya ye m joli ye?

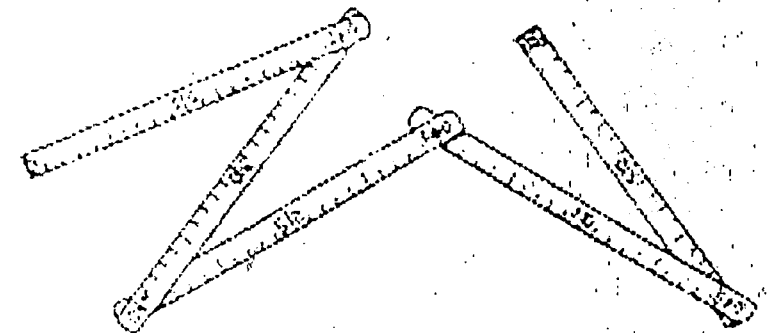
10. Nin foro ye tangili ye min jwsurun janya ye bim 8 ni m 5 ye. A jagan ka jan ni jwsurun ye ni $\frac{1}{5}$ ye. Sinsan kera ka foro in lamini. O musaka ye joli ye ni sinsan metera 1 ye d.950 ye ?

Desimetea

Jafoli : Desimetea ye mun ye ?

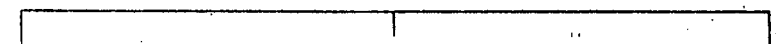
Ni kalandenw be sumani ke kaye kono, u te metera ta bawo kaye ka dogo. O koson sumanikelan min be ta o la, o ka dogo ni metera ye.

An ka meterakarikarita ja laje.

metera 1

Kalandenw be se k'u ka kayekonsumaniw ke ni metera tilayoro kelen ye, n'o ye **desimetea** ye (dm).

desimetea 1

Desimeterè joli bɛ mɛtɛrɛ kɔnɔ ?
 An k'a jate, desimeterɛ 10
 Mɛtɛrɛ 1 = desimeterɛ 10 ye.
 Desimeterɛ ye mɛtɛrɛ kɔrɔsigi ye.
 Janya minnu ka dɔgɔ ni mɛtɛrɛ ye, olu bɛ suma
 ni kɔrɔsigiw ye.

desimeterɛ 1 = mɛtɛrɛ 0,1
 desimeterɛ ye mɛtɛrɛ tilako tan ye.

Kɔlɔsili :

1 - kalandɛnw ka tiiricilan janya ye desimeterɛ
 ye mɛtɛrɛtilakotan ye.

2 - Kalandɛnw ka sumanikelan ye desimeterɛ
 mɛfila ye.

jɔnjɔn	kɔrɔsigi
m	dm

Kɔlɔsili :
 So kelen, jatedɛn
 kelen.

An ka katimu ci :

jɔnjɔn	kɔrɔsigi
m	dm
1	0
0,	1
6	9

An ka mɛtɛrɛ n'a kɔrɔsigi dm sɛbɛn katimu kɔnɔ
 k'u kalan

Kɔlɔsili :

So kelen, jatedɛn kelen. N'i bɛ mɛtɛrɛ da
 bayɛlɛma ka kɛ desimeterɛ ye, i dan ye ka fu kelen.
 sigi mɛtɛrɛ da in kinin fɛ.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

- m 4 = dm
- m 12 = dm
- m 706 = dm
- m 3490 = dm
- m 9678 = dm

Kɔlɔsili :

So kelen, jatedɛn kelen. N'i bɛ mɛtɛrɛ da
 bayɛlɛma ka kɛ desimeterɛ ye, ni da in ye
 damurumuruma ye, i dan ye ka nkɔri lataa kinin fɛ
 ni so kelen ye.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

- m 4,5 = dm
- m 18,7 = dm
- m 74,96 = dm
- m 68,549 = dm
- m 69,9804 = dm

Kalɔsili :

So kelen jateden kelen. N'i be desimetere da bayelama ka ke metere ye, i dan ye ka nkori sigi jateden laban kinin fe. Ni da in ye da murumuruma ye, i dan ye ka nkori lana numan fe ni so kelen ye.

Misali :

- dm 36,5 = m 3,65 ye
- dm 4,8 = m 0,48 ye
- dm 0,6 = m 0,06 ye

1.- I yere sifile ninu na :

- dm 24,3 = m
- dm 90,20 = m
- dm 6,86 = m
- dm 941 = m
- dm 870 = m

2.- I yere sifile ninu na :

- bim 2 + m 4 + dm 30 = dm = bim
- kem 0,56 + bim 2 = dm = m
- m 60,2 + kem 1,008 + dm 14 = dm... = bim
- bim 5,30 + dm 7 + dm 30 + kem 0,070 = dm = kem

5.- I yere sifile ninu na :

- bim 0,64 - 8007 dm = dm; = bm
- bam 0,647 dm - 8007 = dm = bim
- bam 2,004 - kem 18 = dm = m
- dm 68270 - bam 5,64 = kem

dm 3684 - kem 2,54 = bam

6.- I yere sifile ninu na :

- Metere ka jan ni desimetere ye sije joli ?
- Da jumɛnw ka jan ni ninu ye sije 10 ?
- dm 5 ? dm 18 ? dm 280 ? dm 495 ? dm 0,5 ?
- dm 1,8 ? dm 3,08 ? dm 4,95 ?

- Desimetere ka surun ni metere ye sije joli ?
- Da jumɛnw ka surun ni ninu ye sije 10 ?
- dm 60 ? dm 140 ? dm 1800 ? dm 960 ?
- dm 0,8 ? dm 2,8 ? dm 808 ? dm 6470 ?

Santimetere

Ɔefoli : Santimetere ye mun ye ?

Ni kalandenw be sumani ke kaye kono, u be janya hake fo sumanikelan na min ka dɔgo ni desimetere ye sije tan. O sumanikelan ye **santimetere** ye (sm) walima **metere tilakome**.

An ka desimetere ni metere laje, an be santimere tilayɔrow ye.

desimetere 1 = santimetere 10

metere 1 = santimetere 100.

Santimetere 1 = metere 0,01 ye

Santimetere ye metere korosigi ye.

An ka katimu ci :

jonjon		korosigiw	
m	dm	sm	

An ka mɛtɛrɛ n'a kɔrɔsigiw, dm ni sm sɛbɛn katimu kɔnɔ. An ka kalan :

jɔnjɔn	kɔrɔsigiw	
	dm	sm
m	dm	sm
1	0	0
	1	0
0,	0	1
3	7	9

Kɔlɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i bɛ mɛtɛrɛ da bayɛlɛma ka kɛ santimɛtɛrɛ ye, i dan ye ka fu fila sigi mɛtɛrɛ da in kinin fɛ.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

- m 6 = sm
- m 96 = sm
- m 482 = sm
- m 9613 = sm
- m 8016 = sm

Kɔlɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i bɛ mɛtɛrɛ da bayɛlɛma ka kɛ santimɛtɛrɛ ye, ni da in ye murumuruma ye, i dan ye ka nkɔri lataa kinin fɛ ni so fila ye.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

- m 3,9 = sm
- m 15,62 = sm
- m 69,436 = sm
- m 8,572 = sm
- m 12,3 = sm

Kɔlɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i bɛ desimɛtɛrɛ da bayɛlɛma ka kɛ santimɛtɛrɛ ye, i dan ye ka fu kelen sigi desimɛtɛrɛ da in kinin fɛ.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

- dm 2 = sm
- dm 79 = sm
- dm 408 = sm
- dm 3706 = sm
- dm 7845 = sm

Kɔlɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i bɛ desimɛtɛrɛ da bayɛlɛma ka kɛ santimɛtɛrɛ ye, ni da in ye da murumuruma ye, i dan ye ka nkɔri lataa kinin fɛ ni so kelen ye.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

- dm 0,4 = sm
- dm 3,6 = sm
- dm 8,40 = sm
- dm 29,430 = sm
- dm 40,001 = sm

Kolɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i be santimeterɛ da bayɛɛma ka kɛ mɛtɛrɛ ye, i dan ye ka fu fila faga da in kinin fɛ n'a labannen don ni fuw ye. Nka n'a labannen tɛ ni fuw ye, i dan ye ka nkɔri sigi jateden laban fila numan fɛ, ni da in tɛ da murumuruma ye.

Misali :

$$\begin{aligned} \text{sm } 302 &= \text{m } 3,02 \\ \text{sm } 6426 &= \text{m } 64,26 \\ \text{sm } 74 &= \text{m } 0,74 \end{aligned}$$

I yere sifile ninnu na :

$$\begin{aligned} \text{sm } 400 &= \text{m } \dots\dots\dots \\ \text{sm } 900 &= \text{m } \dots\dots\dots \\ \text{sm } 700 &= \text{m } \dots\dots\dots \\ \text{sm } 100 &= \text{m } \dots\dots\dots \\ \text{sm } 7800 &= \text{m } \dots\dots\dots \end{aligned}$$

Kolɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i be santimeterɛ da bayɛɛma ka kɛ desimeterɛ ye, i dan ye ka fu kelen faga da in kinin fɛ n'a labannen don ni fu ye. Nka n'a labannen tɛ ni fu ye, i dan ye ka nkɔri sigi jateden laban numan fɛ.

Misali :

$$\begin{aligned} \text{sm } 55 &= \text{dm } 5,5 \\ \text{sm } 4662 &= \text{dm } 466,2 \\ \text{sm } 4 &= \text{dm } 0,4 \end{aligned}$$

I yere sifile ninnu na :

$$\begin{aligned} \text{sm } 300 &= \text{dm } \dots\dots\dots \\ \text{sm } 470 &= \text{dm } \dots\dots\dots \\ \text{sm } 70 &= \text{dm } \dots\dots\dots \\ \text{sm } 7060 &= \text{dm } \dots\dots\dots \\ \text{sm } 8000 &= \text{dm } \dots\dots\dots \end{aligned}$$

Kolɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i be mɛtɛrɛ da bayɛɛma ka kɛ santimeterɛ ye, ni da in ye murumuruma ye, i dan ye ka nkɔri lataa kinin fɛ ni jateden fila ye. Nka ni jateden tɛ fila bo kinin fɛ, i b'a dafa ni fu ye.

Misali :

$$\begin{aligned} \text{m } 38,4 &= \text{sm } 3840 \\ \text{m } 6,8 &= \text{sm } 680 \\ \text{m } 1242,3 &= \text{sm } 124230 \end{aligned}$$

I yere sifile ninnu na :

$$\begin{aligned} \text{m } 6,180 &= \text{sm } \dots\dots\dots \\ \text{m } 29,04 &= \text{sm } \dots\dots\dots \\ \text{m } 6,349 &= \text{sm } \dots\dots\dots \\ \text{m } 0,56 &= \text{sm } \dots\dots\dots \\ \text{m } 1,9 &= \text{sm } \dots\dots\dots \\ \text{m } 0,9753 &= \text{sm } \dots\dots\dots \end{aligned}$$

Kolɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i be desimeterɛ da bayɛɛma ka kɛ santimeterɛ ye, ni da in ye murumuruma ye, i dan ye ka nkɔri lataa kinin fɛ ni

so kelen ye.

I yere sifile ninnu na :

- dm 1,680 = sm
- dm 4,902 = sm
- dm 36,49 = sm
- dm 0,45 = sm
- dm 0,06 = sm

1.- I yere sifile ninnu na :

- kem 6 + m 4 = sm = bim
- dm 130 + bim 0,8 = sm = bim = kem
- bim 3,004 + sm 6 + dm 139,3 = sm = kem
- sm 8207 + bim 8 + bam 0,008 = sm = bam
- m 50,7 + kem 10,07 = sm = bim
- sm 648 + kem 3,06 = sm = m.....

2.- I yere sifile ninnu na :

- sm 90420 - bam 0,82678 = sm = bam
- sm 30400 - dm 9456 = sm = kem
- sm 420 - kem 0,0098 = sm = m
- sm 18 - dm 1,5 = sm = dm
- sm 13429 - bim 1,298 = sm = kem
- sm 802601 - m 87,4 = sm = bim

Milimete

Ɔefoli : Milimete ye mun ye ?

Ni kalandenw be sumani ke kaye kono, u be janya hake fo sumanikelan na min fana ka dogo ni santimete ye siye tan. O sumanikelan ye **milimete** ye (mm) walima **metere** ila koben. santimete 1 = milimete 10

desimete 1 = milimete 100

metere 1 = milimete 1000

milimete 1 = metere 0,001

Milimete ye metere koroigi ye.

An ka katimu ci :

jonjon	koroigiw		
	dm	sm	mm
1	0		
1	0	0	
1	0	0	0

Koroigi :

So kelen, jateden kelen. N'i be metere da bayelama ka ke milimete ye, i dan ye ka fu saba sigi metere da in kinin fe.

I yere sifile ninnu na :

m 8 = mm

$$m\ 49 = mm \dots\dots\dots$$

$$m\ 863 = mm \dots\dots\dots$$

$$m\ 1009 = mm \dots\dots\dots$$

$$m\ 6845 = mm \dots\dots\dots$$

Kolɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i bɛ mɛtɛrɛ da bayɛlɛma ka kɛ milimɛtɛrɛ ye, ni da in ye da murumuruma ye, i dan ye ka nkɔri lataa kinin fɛ ni so saba ye.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

$$m\ 6,18 = mm \dots\dots\dots$$

$$m\ 72,491 = mm \dots\dots\dots$$

$$m\ 5,6754 = mm \dots\dots\dots$$

$$m\ 4,3126 = mm \dots\dots\dots$$

$$m\ 23,4 = mm \dots\dots\dots$$

Kolɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i bɛ desimɛtɛrɛ da bayɛlɛma ka kɛ milimɛtɛrɛ ye, i dan ye ka fu fila sigi desimɛtɛrɛ da in kinin fɛ.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

$$dm\ 4 = mm \dots\dots\dots$$

$$dm\ 49 = mm \dots\dots\dots$$

$$dm\ 809 = mm \dots\dots\dots$$

$$dm\ 7603 = mm \dots\dots\dots$$

$$dm\ 7458 = mm \dots\dots\dots$$

Kolɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i bɛ desimɛtɛrɛ da bayɛlɛma ka kɛ milimɛtɛrɛ ye, ni da in ye da murumuruma ye, i dan ye ka nkɔri lataa kinin fɛ ni so fila ye.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

$$dm\ 3,54 = mm \dots\dots\dots$$

$$dm\ 81,6 = mm \dots\dots\dots$$

$$dm\ 12,08 = mm \dots\dots\dots$$

$$dm\ 0,09 = mm \dots\dots\dots$$

$$dm\ 47,70 = mm \dots\dots\dots$$

Kolɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i bɛ santimɛtɛrɛ da bayɛlɛma ka kɛ milimɛtɛrɛ ye, i dan ye ka fu kelen sigi da in kinin fɛ.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

$$sm\ 9 = mm \dots\dots\dots$$

$$sm\ 68 = mm \dots\dots\dots$$

$$sm\ 753 = mm \dots\dots\dots$$

$$sm\ 4021 = mm \dots\dots\dots$$

$$sm\ 84017 = mm \dots\dots\dots$$

Kolɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i bɛ santimɛtɛrɛ da bayɛlɛma ka kɛ milimɛtɛrɛ ye, ni da in ye da murumuruma ye, i dan ye ka nkɔri lataa kinin fɛ ni

so kelen ye.

I yere sifile ninnu na :

$$\text{sm } 0,65 = \text{mm } \dots\dots\dots$$

$$\text{sm } 0,8 = \text{mm } \dots\dots\dots$$

$$\text{sm } 13,4 = \text{mm } \dots\dots\dots$$

$$\text{sm } 4,630 = \text{mm } \dots\dots\dots$$

$$\text{sm } 36,04 = \text{mm } \dots\dots\dots$$

Kollosili :

So kelen, jateden kelen. N'i be milimeters da bayelama ka ke meters ye, i dan ye ka fu saba faga da in kinin fe n'a labannen don ni fuw ye. Nka n'a labannen te ni fuw ye, i dan ye ka nkori sigi jateden laban saba numan fe, ni da in te da murumuruma ye.

Misali :

$$\text{mm } 8006 = \text{m } 8,006$$

$$\text{mm } 73290 = \text{m } 73,290$$

$$\text{mm } 950 = \text{m } 0,950$$

I yere sifile ninnu na :

$$\text{mm } 8000 = \text{m } \dots\dots\dots$$

$$\text{mm } 6000 = \text{m } \dots\dots\dots$$

$$\text{mm } 7800 = \text{m } \dots\dots\dots$$

$$\text{mm } 3250 = \text{m } \dots\dots\dots$$

$$\text{mm } 4625 = \text{m } \dots\dots\dots$$

Kollosili :

So kelen, jateden kelen. N'i be milimeters da

bayelama ka ke desimeters ye, i dan ye ka fu fila faga da in kinin fe n'a labannen don ni fuw ye. Nka n'a labannen te ni fuw ye, i dan ye ka nkori sigi jateden laban fila numan fe.

Misali :

$$\text{mm } 367 = \text{dm } 3,67$$

$$\text{mm } 5820 = \text{dm } 58,20$$

$$\text{mm } 8 = \text{dm } 0,08.$$

I yere sifile ninnu na :

$$\text{mm } 2000 = \text{dm } \dots\dots\dots$$

$$\text{mm } 7400 = \text{dm } \dots\dots\dots$$

$$\text{mm } 900 = \text{dm } \dots\dots\dots$$

$$\text{mm } 80700 = \text{dm } \dots\dots\dots$$

$$\text{mm } 60000 = \text{dm } \dots\dots\dots$$

Kollosili :

So kelen, jateden kelen. N'i be milimeters da bayelama ka ke santimeters ye, i dan ye ka fu kelen faga da in kinin fe n'a labannen don ni fu ye. Nka n'a labannen te ni fu ye, i dan ye ka nkori sigi da in jateden laban numan fe.

Misali

$$\text{mm } 34 = \text{sm } 3,4$$

$$\text{mm } 139 = \text{sm } 13,9$$

$$\text{mm } 6005 = \text{sm } 600,5$$

1 yere sifile ninnu na :

- mm 40 = sm
- mm 6200 = sm
- mm 9600 = sm
- mm 800 = sm
- mm 5080 = sm

Kallosili :

So kelen, jateden kelen. N'i be milimete da bayelema ka ke santimete ye, ni da in ye da murumuruma ye, i dan ye ka nkori lataa numan fe, ni so kelen ye.

1. -I yere sifile ninnu na :

- mm 38,4 = sm
- mm 9,02 = sm
- mm 0,09 = sm
- mm 7,8 = sm
- mm 18,2 = sm

2 -I yere sifile ninnu na :

- m 6 + dm 16 + mm 372 = mm = sm
- m 1 + sm 364 + mm 63 = bim = mm
- km 0,2 + m 190 + dm 60 = mm ... = bam
- bim 1,3652 + km 1 + bam 0,009 = mm ... = dm
- mm 569428 + km 170,2 + dm 12008,800 = mm = bam

3.- I yere sifile ninnu na :

- mm 3048 - 2,06 m = mm = dm
- mm 1.563.420 - km 12 = m = sm
- mm 43.921 - bam 0,028769 = mm = bim =
- mm 102.601 - m 0,865 = m = mm
- mm 6.003.002 - bim 5.799.643 = bam = m

Jatениni :

1. Gaari mete 30 tun be dolakolo la. Gesedala ye mete hakew bo a la : m 3 dm,5 ni m 4 dm 7 ani m 4 dm 9. Dolakolo gari to ye hake jumen ye ?

2. Finifeerela ye tigeli ke a ka finipisi la sije 7 k'a kelen-kelen janya ke m 3 ni sm 20 ye. O kelen, a ka fini to tora bim 0,2 ni mm 600 ye. Finipisi mumu tun ye mete joli ye ?

3. Ka bo a ka so ka taa lakoli la, Zan be sentada 980 jagonna de ke. A kelen-kelen janya ye sm 65 ye. Zan be mete hake jumen taama dogokun kono n'u be sibiri ni kari bila ?

4. Negejuru melekelen ton 3 be telefonisirilaw bolo. Ton kelen-kelen ye negejuru km 2 ye. U bannen sira 2 sirili la, negejuru to tora mete 80 ye se ma ke o ma. Negejurusira janya ye joli ye ?

5. Zerela kalanso kundama ye mete 4,25 ye. A tabaliw kundama ye santimete 75 ye. Lanpan

Sumanikelanw - 37

6 minnu dulonnen don a kɔnɔ, olu ni tabaliw cɛ ye mɛtɛrɛ 1,45 ye. Nɛgɛjuru hake jumɛn donna lanpanw dulonni na ?

Janya sumanikelanw katimu

Janya sumanikelanw bɛ so kelen, jateden kelen sariya bato bawo u ka jan ni jɔgɔn ye walima u ka surun ni jɔgɔn ye siɲɛ tan n'i bɛ bɔ so dɔ kɔnɔ ka taa o kɛrɛfɛ so kɔnɔ i kinin fɛ walima i numan fɛ.

An k'an hakili to ninnu na :

- bim ka jan ni mɛtɛrɛ ye siɲɛ 10 ;
- kɛm ka jan ni mɛtɛrɛ ye siɲɛ 100 ;
- bam ka jan ni mɛtɛrɛ ye siɲɛ 1 000 ;
- dm ka surun ni mɛtɛrɛ ye siɲɛ 10 ;
- sm ka surun ni mɛtɛrɛ ye siɲɛ 100 ;
- mm ka surun ni mɛtɛrɛ ye siɲɛ 1 000.

Kɔlɔsili :

Nkɔri bɛ sigi sumanikelan kofɔlen kinin fɛ. Ni jateden ma fɔ sumanikelan min kunkan, fu bɛ sɛbɛn o ka so.

Jatɛɲini :

1. Nin nɛgɛsobolila bɛ m 400 boli sanga kɔnɔ. A bɛ furance jumɛn boli sanga 10 kɔnɔ ? Waati tilance kɔnɔ ?

Janya sumanikelanw katimu

kunnasigiw		jɔnɲɔn			kɔrɔsigiw		
		bim	kɛm	m	dm	sm	mm
bam	kɛmɛw	biw	kelenw	murumuruw			
7	4	3	2,	8	6	5	
		9	1,	3	0		
		6,	4	2	8		

2. Nin negesotigi be bo Ninεbugu ka taa Sabalibugu. A be teme Sekenela. Ninεbugu ni Sekenela ce ye bim 13,300 ye, Sekenela ni Sabalibugu ce ye bam 14,700.

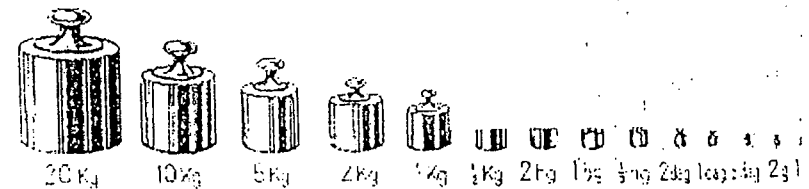
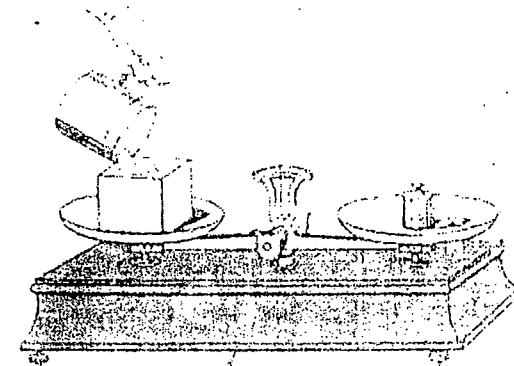
Ninεbugu ni Sabalibugu ye bam joli ye ? Ni negesotigi be bam 14 ke waati 1 konɔ, a be waati joli ke a kan ?

3. Sama ye buzi jenita 8 san dorome 48. Buzi in be jeni mm 45 waati 1 konɔ. Ni buzi janya ye sm 18 ye, waati 1 meneni musaka ye dorome joli ye ?

4. Sanba ka negeso pedali munumunuko kelen be ben metere 6,68 ma, n'o y'a ka negeso sen munumunuko 4 ni tila ye. Sanba y'a koroke ka negeso sen munumunuko 4 ke ka furance kelen in boli. A koroke ka negeso sen munumunuko kelen be ben janya hake jumen ma ?

5. Sumanikejɔlɔko min janya ye bam 2 ye, o de kera ka nin siraba janya suma n'a benna bam 4,016 ma. Nka a nana don ko fiye be sumanikejɔlɔko in na : a ka jan ni jɔlɔko tow ye ni santimete 8 ye. Sisan ko ka siraba in janya yere-yere pini bawo min tun sorola sumani na o te.

GIRINYA SUMANIKELANW

Girinya sumanikelan jonjon : Garamu

Ɓefoli : Girinya sumanikelan jonjon ye mun ye ?
Ɓe te doni ta, nka min ka girin, a b'o don. Doni girinya be suma. A be suma ni girinya sumanikelanw ye.

Fen werew girinya be suma.

Misali :

Ni sanufagala be sanu girinya jatemine, a be ke ni girinya sumanikelan ye, min be wele ko **garamu (g)** ye. A b'a garamu da fo, i n'a fo : garamu 5 ; garamu 58 ; garamu 125.....

Garamu (g) ye girinya sumanikelan jonjon ye. Kunnasigiw ni korosigiw be garamu na.

Girinya sumanikelanw be dilan ni negemafen suguya caman ye ka da kan, a kelen-kelen be n'a jeci don. U dow dilannen don ni nsira ye, walima ni negefin ye walima ni dexe ye. Kunnasigiw ni korosigiw be garamu na girinya sumanikelanw fana be so kelen, jateden kelen sariya labaton i n'a fo janya sumanikelanw. Girinya sumanikelanw bayelemani be ke fana i n'a fo janya sumanikelanw bayelemani.

Garamu kunnasigiw

An ye jatedenso ni janya sumanikelanw ka katimuw fefefese ni feere minnu ye ka se u

konodonniyaw ma, an k'an wasa don o feere kelenw na girinya sumanikelanw kalanni na. O feere kologirin ye "so kelen, jateden kelen" ye.

Bigaramu

Ɓefoli : Bigaramu ye mun ye ?

Jiinan samiyɛ diyara Alima na. A y'a ka senefen minnu feere, a ye wari sorɔ o la, a ce y'o ke ka sanu garamu 10 san a ye. Sanufagala ko a ce ma, nin garamu 10 ye sanu **bigaramu** kelen ye, bigaramu 1.

O tuma, bigaramu ye garamu joli ye ?

Bigaramu 1 = garamu 10 ye.

bigaramu 1 = garamu 10 ye

big.1 = g.10

Bigaramu ye garamu kunnasigi do ye. Girinya sumanikelan minnu ka girin ni garamu ye, olu y'a kunnasigiw ye.

An ka katimu ci :

kunnasigi	jonjon
big	g

Kalɔsili :

So kelen, jateden kelen. So siginjogonma fila la, numanfeso ka bon ni kininfeso ye sijnε 10 ; kininfeso ka dɔgo ni numanfeso ye sijnε 10.

An ka big. ni garamu hake dɔw seben katimu kɔnɔ, k'u kalan :

kunnasigi	jɔnjɔn
big	g
1	0
6	0
5	3
8	4

Kalɔsili :

N'i be big. da bayelema ka ke garamu ye, i dan ye ka fu (0) kelen sigi big. da in kinin fe.

I yere sifile ninnu na :

garamu joli be

big 8 kɔnɔ ?

big 5 kɔnɔ ?

big 25 kɔnɔ ?

big 284 kɔnɔ ?

big 3 896 kɔnɔ ?

Kalɔsili :

N'i be garamu da bayelema ka ke bigaramu ye, i dan ye ka fu kelen faga da in kinin fe, n'a labannen

don ni fu ye. Nka n'a labannen te ni fu ye, i be nkɔri sigi da jateden laban numan fe.

Misali :

garamu 40 = bigaramu 4 ye ;

garamu 538 = bigaramu 53,8 ye.

1. - I yere sifile ninnu na :

garamu 70 ye bigaramu joli ye ?

garamu 90 ye bigaramu joli ye ?

garamu 600 ye bigaramu joli ye ?

garamu 300 ye bigaramu joli ye ?

garamu 5 760 ye bigaramu joli ye ?

2. - I yere sifile ninnu na :

garamu 28 = big ye

garamu 89 = big ye

garamu 5 867 = big ye

garamu 5 006 = big ye

garamu 72 090 = big ye

3. - I yere sifile ninnu na :

g 2 + big 8 = g ;

g 18 + big 4 + g 22 = g

g 6 + g 16 + big 2 = big

big 13 - g 96 = g

big 6 - g 42 = big

big 26 - g 187 = g

Kemegaramu

Ɗefoli : Kemegaramu ye mun ye ?

Wayeke y'a ka sogo girinya korota balansi la. A benna garamu 100 ma.

Wayeke ko sogo ye garamu 100 ye, walima bigaramu 10.

Balikukalankaramogo fana nana k'a ta fo. A ko sogo girinya ye bigaramu 10 ye, i ko wayeke y'a fo cogo min,

bigaramu 10 = kemegaramu 1 (keg) ye.

O tuma :

Kemegaramu 1 = bigaramu 10 ye.

Kemegaramu 1 = garamu 100 ye.

An ka katimu ci :

kunnasigiw		jɔɔjɔɔ
keg	big	g

An ka keg ni big ni garamu seben katimu kono k'u kalan :

kunnasigiw		jɔɔjɔɔ
keg	big	g
	1	0
1	0	0
8	0	0
5	8	3

Kolɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i be kemegaramu da bayelema ka ke garamu ye, i dan ye ka fu sigi keg da in kinin fe.

N'i be kemegaramu da bayelema ka ke bigaramu ye, i dan ye ka fu kelen sigi da in kinin fe.

I yere sifile ninna na :

garamu joli be keg 6 kono ?

keg 9 kono ?

keg 17 kono ?

keg 583 kono ?

keg 970 kono ?

keg 7492 kono ?

Kolɔsili :

N'i be garamu da bayelema ka ke kemegaramu

ye, i dan ye ka fu fila faga da in kinin ₦, n'a labannen don n'o fu hake ye. Nka n'a labannen ₦ ni fu ye, i be nkori sigi da jateden laban fila numan ₦.

Misali :

garamu 9400 = ₦ 94
garamu 73 = ₦ 0,73

1.- I yere sifile ninu na :

garamu 800 = ₦
garamu 6 300 = ₦
garamu 10 000 = ₦
garamu 76 000 = ₦

2.- I yere sifile ninu na :

garamu 309 = ₦
garamu 1 920 = ₦
garamu 7 968 = ₦
garamu 8 = ₦
garamu.3 = ₦

Kollosili :

So kelen, jateden kelen. N'i be kemegaramu da bayelema ka ke bigaramu ye, i dan ye ka fu kelen sigi da in kinin ₦. Nka ni da murumuruma don, i be nkori lataa kinin ₦ ni so kelen ye, walasa ka bigaramu da sara.

I yere sifile ninu na :

₦ 3 = big
₦ 6 = big
₦ 73,20 = big
₦ 4,96 = big
₦ 0,853 = big

Kollosili :

So kelen, jateden kelen. N'i b'a ₦ ka bigaramu da bayelema ka ke kemegaramu ye, i dan ye ka fu kelen faga da in kinin ₦, n'a labannen don ni fu ye. Nka n'a labannen ₦ ni fu ye, i be nkori sigi da jateden laban numan ₦.

Misali :

big 290 = ₦ 29
big 6 = ₦ 0,6

1. - I yere sifile ninu na :

big 30 = ₦
big 240 = ₦
big 6 380 = ₦
big 12 010 = ₦
big 5 000 = ₦

2.- I yere sifile ninu na :

big 302 = ₦
big 2 950 = ₦
big 9 003 = ₦

big 5,3 = keg

big 0,6 = keg

3.- I yere sifile ninnu na :

big 3 + big 3,60 = keg

big 3,002 + big 12 = keg

big 1,04 - g 0,96 = keg

big 12 x 0,064 = keg

Bagaramu

Ɓafoli : Bagaramu ye mun ye ?

Wayeke ye Binta ka sogo girinya korota balansi la. A ko Binta ka sogo ye garamu 1 000 ye, ni dow ko bagaramu (bag), walima kilogaramu.

O tuma :

Bagaramu = garamu 1 000

Bagaramu = bigaramu 100

Bagaramu = kemegaramu 10

An ka katimu ci :

kunnasigiw			jonjon
bag	keg	big	g

An ka kunnasigiw ni garamu seben katimu kond k'u kalan :

kunnasigiw			jonjon
bag	keg	big	g
1	0	0	0
1	0	0	
1	0		
6	9	4	2
3	4	6,	9

Kolɔsili : So kelen, jateden kelen. N'i be bagaramu da bayelɛma ka ke garamu ye, i dan ye ka fu saba sigi bag da in kinin fe.

I yere sifile ninnu na :

bag 3 = garamu

bag 82 = garamu

bag 368 = garamu

bag 679 = garamu

bag 805 = garamu

Kolɔsili :

N'i bɛ bagaramu da bayelɛma ka kɛ bigaramu ye, i dan ye ka fu fila sigi bag da in kinin fɛ.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

bag 45 = big

bag 304 = big

bag 9 565 = big

bag 3 000 = big

bag 44 700 = big

Kolɔsili :

N'i bɛ bagaramu da bayelɛma ka kɛ kemɛgaramu ye, i dan ye ka fu kelen sigi bag da in kinin fɛ.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

bag 5 = kɛg

bag 96 = kɛg

bag 3 600 = kɛg

bag 9 613 = kɛg

bag 19 742 = kɛg

Kolɔsili :

N'i bɛ garamu da bayelɛma ka kɛ bagaramu ye, i dan ye ka fu saba faga da in laban na. N'a labannen tɛ ni fu saba ye, i bɛ nkɔri sigi jateden laban saba numan fɛ ni da murumuruma tɛ. Nka ni da murumuruma don, i bɛ nkɔri lataa numan fɛ ni so saba ye.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

garamu 20 000 = bag

garamu 1 958 = bag

garamu 1 628,6 = bag

garamu 42,3 = bag

Kolɔsili :

N'i bɛ garamu da bayelɛma ka kɛ bagaramu ye, i dan ye ka fu fila faga da in laban na. N'a labannen tɛ ni fuw ye, i bɛ nkɔri sigi jateden laban fila numan fɛ ni da murumuruma tɛ. Nka ni da murumuruma don, i bɛ nkɔri lataa numan fɛ ni so fila ye.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

big 500 = bag

big 3 509 = bag

big 206,4 = bag

big 4,20 = bag

Kolɔsili :

N'i bɛ kemɛgaramu da bayelɛma ka kɛ bagaramu ye, i dan ye ka fu kelen faga da in laban na. N'a labannen tɛ ni fu ye, i bɛ nkɔri sigi jateden laban numan fɛ ni so kelen ye, ni da murumuruma tɛ. Nka ni da murumuruma don, i bɛ nkɔri lataa numan fɛ ni so kelen ye.

Waati dɔw la, i bɛ diyagoya k'i yɛrɛ dɛmɛ ni fuw ye walasa so bɛɛ ka jateden sɔrɔ.

1. - I yere sifile ninnu na :

keg 800 = bag

keg 1 200 = bag

keg 306 = bag

keg 36,9 = bag

keg 0,42 = bag

2.- I yere sifile ninnu na :

garamu 5 + big 28 + keg 3 = keg = bag
..... = big

bag 1 + garamu 80 + keg 2,300 = big bag
..... = keg

keg 6,30 + bag 2,009 + big 50 = keg = bag
..... = big

big 206 + garamu 3198 + keg 0,60 + bag 0,10
= bag = garamu..... = keg

3.- I yere sifile ninnu na :

bag 4 - keg 36 = big = bag = garamu

keg 662 - bag 66 = garamu; = big =

keg = bag

big 6405 - keg 630,5 = bag = keg = big

..... = garamu ..

garamu 7260 - bag 4,860 = keg = bag =

garamu..... = big

Bagaramu kunnasigi : toni

Ɔefoli : kunnasigi jumen be bagaramu ne ?

Kamifon konodoni girinya be jate kilo ba caman, bagaramu ba caman, walima bagaramu keme caman. Ni girinya sera bagaramu ba caman ma, walima bagaramu keme caman ma, **toni (t)** da de be fo o girinya la : toni kelen, toni fila, toni tan, toni muga...

Toni = bag 1.000

bag 1 000 = toni 1 ye.

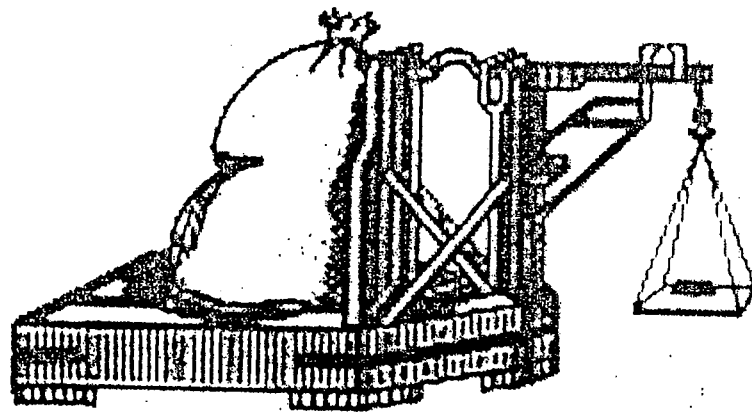
Toni ye bag kunnasigi ye.

An ka katimu ci, ka bagaramu n'a kunnasigi seben k'u kalan :

kunnasigiw			kilo
toni (kilo 1000)	kilo 100	kilo 10	bag
1	0	0	0
	1	0	0
8	6	1	7
5,	0	0	8

ye: A ye malo in bæ feere dõrõmε 57.000 a tõi
kelen. A ye nin fεn fila jate jini :

- 1 - malo feerelen girinya
- 2 - tõi sãrõlen

Garamu Kõrsigiw

Desigaramu

Ɔefoli : Desigaramu ye mun ye ?

Sanufagala ko "disi" kelen walima "disi" fila. O ye sanu girinya hake dõ de ye min tε garamu kelen bõ, nka n'a bæ bεn garamu tilako tannan'ma. N'an bæ kalanso kõi, an b'a fõ **desigaramu (dg)**

O tuma :

garamu 1 = desigaramu 10

g 1 = dg 10

Desigaramu ye garamu kõrsigi ye

Santigaramu : Santigaramu ye mun ye ?

Ni desigaramu tεmεna ka bõ yen, garamu kõrsigi wεrε bæ na min ka dõgõ ni desigaramu ye sijnε 10. O ye **santigaramu (Sg)** ye.

Ni santigaramu ka dõgõ ni desigaramu ye sijnε 10, a ka dõgõ ni garamu ye sijnε 100.

garamu 1 = santigaramu 100

g 1 = sg 100

Santigaramu ye garamu kõrsigi ye

Miligaramu : miligaramu ye mun ye ?

Girinya sumanikelan wɛrɛ bɛ santigaramu duguma, n'o ye miligaramu (mg) ye. Miligaramu ka dɔgo ni santigaramu ye siɲɛ 10.

Ni miligaramu ka dɔgo ni santigaramu ye siɲɛ 10, a ka dɔgo ni garamu ye siɲɛ 1 000.

$$\text{garamu } 1 = \text{miligaramu } 1000$$

$$\text{g } 1 = \text{mg } 1000$$

Miligaramu ye garamu kɔrɔsigi ye

An ka katimu ci ka garamu n'a kɔrɔsigiw seɓɛn a kɔnɔ k'u kalan :

Jonjon	kɔrɔsigiw		
	dg	sg	mg
g	dg	sg	mg
1	0		
1	0	0	
1	0	0	0
0,	1		
0,	0	1	
0	0	0	1
6	9	6	3
4,	3	0	7

Kɔlɔsili :

So kelen, jateden kelen. N'i bɛ garamu da bayɛɛma ka kɛ desigaramu ye walima santigaramu ye walima miligaramu ye, i dan ye ka fu kelen walima fu fila walima fu saba siɲi garamu da in kinin fɛ ni da murumuruntan tɛ.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

$$\text{g } 30 = \text{dg} \dots\dots = \text{sg} \dots\dots = \text{mg} \dots\dots$$

$$\text{g } 8 = \text{sg} \dots\dots = \text{mg} \dots\dots = \text{dg} \dots\dots$$

$$\text{g } 50 = \text{sg} \dots\dots = \text{dg} \dots\dots = \text{mg} \dots\dots$$

$$\text{g } 96 = \text{mg} \dots\dots = \text{sg} \dots\dots = \text{dg} \dots\dots$$

Kɔlɔsili :

N'i bɛ garamu da bayɛɛma ka kɛ desigaramu ye walima santigaramu ye walima miligaramu ye, ni da murumuruma don, i dan ye ka nkɔri lataa kinin fɛ ni so kelen ye, walima so fila, walima so saba. I bɛ se k'i yɛrɛ demɛ ni fuw' ye walasa so bɛɛ ka jateden sɔrɔ.

I yɛrɛ sifilɛ ninnu na :

$$\text{g } 3,650 = \text{dg} \dots\dots = \text{sg} \dots\dots = \text{mg}$$

$$\text{g } 38,402 = \text{mg} \dots\dots = \text{dg} \dots\dots = \text{sg}$$

$$\text{g } 9,001 = \text{sg} \dots\dots = \text{dg} \dots\dots = \text{mg}$$

$$\text{g } 0,016 = \text{mg} \dots\dots = \text{dg} \dots\dots = \text{sg}$$

$$\text{g } 0,2 = \text{sg} \dots\dots = \text{mg} \dots\dots = \text{dg}$$

Kallosili :

N'i be desigaramu da, santigaramu da, walima miligaramu da bayelema ka ke garamu ye, ni da in labannen don ni fuw ye, i dan ye ka fu kelen, fu fila, walima fu saba faga da in kinin fe.

1 yere sifile ninnu na :

- dg 70 = g
- dg 300 = g
- dg 5 070 = g
- sg 400 = g
- sg 6800 = g
- sg 29 000 = g
- dg 80 000 = g
- mg 3 000 = g
- mg 15 000 = g
- mg 8 000 = g
- mg 42 000 = g

Kallosili :

N'i be desigaramu da, walima santigaramu da, walima miligaramu da bayelema ka ke garamu ye, ni da in labannen te ni fuw ye, i dan ye ka nkori sigi so kelen, so fila, walima so saba jateden laban numan fe.

1. - 1 yere sifile ninnu na :

- dg 13 = g
- dg 59 = g
- dg 138 = g
- dg 9 = g

- sg 453 = g .. ; sg 40 = g
- sg 2 = g
- sg 72 = g
- mg 2004 = g .. ; mg 603 = g .. ; mg 12 = g
- mg 7 = g

2.- 1 yere sifile ninnu na

- dg 76 = mg
- dg 60 = sg
- dg 0,5 = sg
- dg 2,05 = sg = mg
- dg 4,360 = mg .. = sg
- dg 26,8 = mg = sg

3.- 1 yere sifile ninnu na :

- sg 2 = mg
- sg 29 = mg
- sg 685 = mg
- sg 0,8 = mg
- sg 3,7 = mg
- sg 61,10 = mg
- sg 49,8 = mg ... ; sg 149,3 = mg
- sg 8435,9 = mg

4.- 1 yere sifile ninnu na :

- mg 6 000 = g
- mg 500 = dg
- mg 900 = sg
- mg 3 680 = sg
- mg 400 = keg

5.- I yere sifile ninnu na :

$$\begin{aligned}g 60,06 + dg 3 + mg 163 &= sg \dots\dots\dots \\g 2 + dg 0,906 + dg 60 + mg 960 &= g \dots\dots\dots \\g 0,006 + dg 1396,09 + sg 140,7 &= mg \dots\dots\dots \\dg 304,90 + sg 8002,7 + 67895 &= g \dots\dots\dots\end{aligned}$$

6. I yere sifile ninnu na :

$$\begin{aligned}dg 85,002 - mg 76 &= sg \dots\dots\dots ; \\dg 85,002 - sg 760,3 &= mg \dots\dots\dots ; \\g 309,4 - dg 9,802 &= mg \dots\dots\dots ; \\mg 3697 - sg 169,82 &= sg \dots\dots\dots ;\end{aligned}$$

7.- I yere sifile ninnu na :

$$\begin{aligned}dg 136 \quad sg 28 \times 75 &= g \dots\dots\dots ; \\dg 92 \quad mg 97 \times 83 &= sg \dots\dots\dots ; \\g 36,4 \quad dg 15 \times 6 &= mg \dots\dots\dots ;\end{aligned}$$

Girinya sumanikelanw katimu

Girinya sumanikelanw be so kelen, jateden kelen sariya bato bawo u ka bon ni jogon ye walima u ka dogo pi jogon ye sije tan n'i be ba so do kono ka taa o kerefe so kono i kinin fe walima i numan fe.

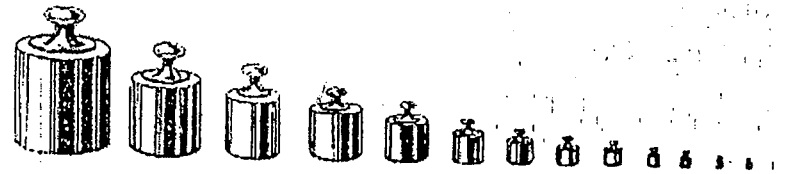
An k'an hakili to ninnu na :

big ka girin ni garamu ye sije 10 ;
keg ka girin ni garamu ye sije 100 ;

bag ka girin ni garamu ye sije 1 000 ;
dg ka dogo ni garamu ye sije 10 ;
sg ka dogo ni garamu ye sije 100 ;
mg ka dogo ni garamu ye sije 1 000.

Kallosili :

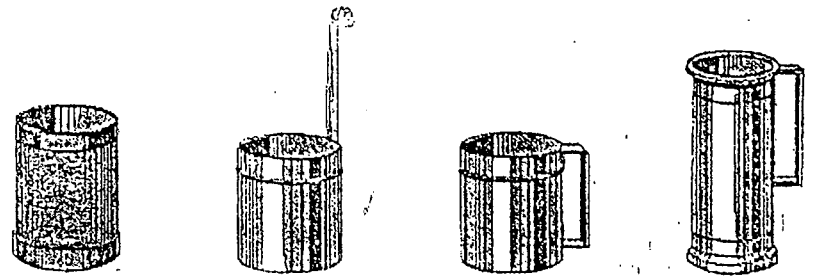
Nkari be sigi sumanikelan kofolen kinin fe. Ni jateden ma fo sumanikelan min kunkan, fu be seben o ka so.

Girinya sumanikelanw katimu

kunnasigiw			jɔnɔn			kɔrɔsigiw		
bag	kɛg	big	g	dg	sg	mg		
bakelenw	kɛmɛw	biw	kelenw					
6	5	6	4,	5	9			
		8	2,	0	7	1		
		9,	2	4	7			

FA SUMANIKELANW

Fa sumanikelan jonjon : litiri

Jefoli : Mun ye fa ye ?

Jimafenw, i n'a fo nono, tulu, ji, n'u jogonw be suma. Fenw don minnu be ke minen de kono n'o te u be bon fo ka woyo. U be ke minen min kono, o minen janya te suma, a girinya te suma o la. Minenw fa de be suma, filen fa, palan fa, jifilen fa, dingɛ fa, buteli fa.

Fa sumanikelan jonjon ye mun ye ?

Fa be jatemine litiri (l) la. Nin jifilen fa ye litiri kelen ye. Nin palan fa ye litiri 8 ye. Nin dingɛ fa ye litiri 2.000 ye walima nin dingɛ ye litiri 2.000 ye.

O tuma, litiri ye fa sumanikelan jonjon ye.

Nonofeerelaw be nono suma ni fuganlitiri ye. A dow dilannen don ni dɛɛ ye, dow ye wɛɛ ye, i n'a fo buteli.

Sumanikelanw kunnasigiw ni korosigiw be litiri la.

Fa sumanikelanw fana be so kelen, jateden kelen sariya labato i n'a fo janya ni girinya sumanikelanw. Fa sumanikelanw bayelemani be ke fana i n'a fo janya ni girinya sumanikelanw bayelemani.

Litiri kunnasigiw

Jefoli: Kunnasigiw ye jumɛnw ye ?

Ni taji, gazuwali, tulu n'u jogonnaw sumata ka ca kosɛbe, k'u suma litiri kelen-kelen, o be mogo sɛgen wa a be meen senna fana. Walasa ka mogo tanga o geleyaw ma, sumanikeminenw dilanna minnu ye **bilitiri (bil)** ani **kemelitiri (kel)** ye. A be fo olu ma litiri kunnasigiw.

Bilitiri

Dow ko bilitiri ma dekalitiri.

bilitiri 1 = litiri 10

Kemelitiri

Dow ko kemelitiri ma ekitolitiri

kemelitiri 1 = litiri 100

kemelitiri 1 = bilitiri 10

kunnasigiw		jonjon
kel	bil	l
	1	0
1	0	0
	0,	1
0	0	1

Sumanikelanw - 69

$$13800 = \text{bil } \dots\dots = \text{kel } \dots\dots$$
$$\text{bil } 32180 = \text{kel } \dots\dots = \text{bil } \dots\dots$$

5. I yere sifile ninnu na :

$$\text{kel } 20 + 1120 = 1 \dots\dots ; \text{kel } 36 + \text{bil } 8 = 1 \dots\dots ;$$
$$\text{bil } 32 + 1120 + \text{kel } 8 = 1 \dots\dots ;$$
$$\text{kel } 18 + \text{bil } 9 = 1 \dots\dots ;$$

6. i yere sifile ninnu na :

$$\text{kel } 4 - \text{bil } 26 = 1 \dots\dots ; \text{kel } 23 - 1186 = \text{bil } \dots\dots ;$$
$$\text{bil } 45 - \text{kel } 2 = 1 \dots\dots ; 1350 : \text{kel } 2 = \text{bil } \dots\dots ;$$

7. I yere sifile ninnu na :

$$\text{kel } 4500 + 16378 = 1 \dots\dots$$
$$\text{bil } 72548 + 165654 = \text{bil } \dots\dots = \text{kel } \dots\dots ;$$
$$\text{kel } 38200 - 145800 = \text{bil } \dots\dots = \text{kel } \dots\dots ;$$
$$\text{kel } 59749 - 142352 = 1 \dots\dots = \text{bil } \dots\dots ;$$

8. I yere sifile ninnu na :

$$\text{kel } 30409 \times 679 = 1 \dots\dots = \text{bil } \dots\dots ;$$
$$\text{kel } 2463 \times 345 = \text{bil } \dots\dots = 1 \dots\dots ;$$
$$\text{bil } 802672 \times 840 = \text{kel } \dots\dots ;$$

Jatani :

1. Nin safun dilanyoro be tulu litiri 1800 labara tile kelen kono. A be tulu litiri joli labara o la tile 6 kono ?

2. Ncɔngɔnjidilanna bɛ ncɔngɔnji kɛl 1 ni litiri 5 kɛ buteliw kɔnɔ minnu fa ye litiri kelen ye. A b'u bila butelibilaminɛn kɔnɔ min bɛ se buteli 200 kɔnɔ. Ni ncɔngɔnji litiri 2 kɛra min tɛ se ka feere ani ka buteli 5 ci, butelibilayɔrɔ joli lankolon tora ?

3. Gudurɔnbɔara senfe, u ye gudurɔnbɔnmansin lafa siɛ 4 ni barikonw ye minnu fa ye litiri 60 ye. Ni gudurɔnbɔnmansin yɛrɛ fa siɛ kelen ye litiri 3 000 ye, ko barikon joli de kɛra a kɔnɔ ?

4. Nin minɛn lankolon girinya ye kilo 23 ni garamu 500 ye. Ji kelen a kɔnɔ ka se a tilanɛ la, a girinya kɛra kilo 173 ni garamu 500 ye. ni ji litiri 1 girinya ye kilo 1 ye, nin minɛn fa ye litiri joli ye ?

5. Tuluɔdilanyɔrɔ in ye tulu kɛl 126 dilan dɔgɔkun kɔnɔ. Ni tulu in feerela dɔrɔmɛ 110 a litiri, dɔrɔmɛ joli sɔrɔla tuluɔdilanyɔrɔ fe dɔgɔkun kɔnɔ ?

Sumanikɛlanw

Litiri kɔrɔsigiw : desilitiri, santilitiri, militiri

Ɗɛfɔli : Kɔrɔsigiw ye jumenw ye ?

Litiri ye fa sumanikɛlan jɔnjɔn ye. Fa sumanikɛlanw bɛ yɛn minnu ye litiri kɔrɔsigiw ye. Olu ka dɔgɔ ni litiri ye siɛ 10, siɛ 100 walima siɛ 1 000.

Siɛ 10 : kɔrɔsigi min ka dɔgɔ ni litiri ye siɛ 10, o ye **desilitiri (dl)** ye. Desilitiri siɛ 10 bɛ litiri kɔnɔ:

Litiri 1 = desilitiri 10 ;

Desilitiri 1 = litiri 0,1.

Siɛ 100 : kɔrɔsigi min ka dɔgɔ ni litiri ye siɛ 100, o ye **santilitiri (sl)** ye. Santilitiri 100 bɛ litiri kɔnɔ.

litiri 1 = santilitiri 100

santilitiri 1 = litiri 0,01.

Siɛ 1 000 : Kɔrɔsigi min ka dɔgɔ ni litiri ye siɛ 1 000, o ye **mililitiri (ml)** ye. Mililitiri siɛ 1 000 bɛ litiri kɔnɔ.

litiri 1 = mililitiri 1 000 ye

santilitiri 1 = litiri 0,001.

An ka katimu ci ka litiri n'a kɔrɔsigiw sɛbɛn k'u kalan :

Jonjon	korosigiw		
	dl	sl	ml
1	0		
1	0	0	
1	0	0	0
0,	1		
0,	0	1	
0	0	0	1
0,	1		
3	9	4	6

Kolosili

So kelen, jateden kelen.

1. I yerε sifile ninnu na :

$$l 4 = dl \dots\dots = sl \dots\dots = ml \dots\dots ;$$

$$l 13 = sl \dots\dots = dl \dots\dots = ml \dots\dots ;$$

$$l 48 = ml \dots\dots = sl \dots\dots = dl \dots\dots ;$$

$$l 190 = ml \dots\dots = sl \dots\dots = dl \dots\dots ;$$

2. I yerε sifile ninnu na :

$$dl 16 = ml \dots\dots = sl \dots\dots ;$$

$$dl 49 = sl \dots\dots = ml \dots\dots ;$$

$$dl 60 = ml \dots\dots = sl \dots\dots ;$$

$$dl 306 = sl \dots\dots = ml \dots\dots ;$$

3. I yerε sifile ninnu na :

$$sl 5 = ml \dots\dots ;$$

$$sl 9 = ml \dots\dots ;$$

$$sl 12 = ml \dots\dots ;$$

$$sl 47 = ml \dots\dots ;$$

$$sl 800 = ml \dots\dots ;$$

$$sl 509 = ml \dots\dots ;$$

$$sl 1 364 = ml \dots\dots ;$$

$$sl 59 702 = ml \dots\dots ;$$

4. I yerε sifile ninnu na :

$$dl 60 + l 5 + sl 123 = ml \dots\dots ;$$

$$dl 14 + ml 1590 + sl 9006 = ml \dots\dots ;$$

$$l 15 + dl 28 = ml \dots\dots = sl \dots\dots ;$$

$$ml 90 + l 75 + sl 10 600 + 58 096 = ml \dots\dots ;$$

5. I yerε sifile ninnu na :

$$l 25 - sl 240 = ml \dots\dots ;$$

$$dl 900 - l 80 = sl \dots\dots = ml \dots\dots ;$$

$$sl 7 642 - l 66 = ml \dots\dots ;$$

6. I yerε sifile ninnu na :

$$dl 60 = l \dots\dots ;$$

$$dl 10 = l \dots\dots ;$$

$$dl 180 = l \dots\dots ;$$

$$dl 600 = l \dots\dots ;$$

$$dl 6 040 = l \dots\dots ;$$

$$dl 16 000 = l \dots\dots ;$$

$$dl 20 030 = l \dots\dots ;$$

$$dl\ 70\ 000 = l\ \dots\dots\dots$$

7. I yerε sifile ninnu na :

$$\begin{aligned} sl\ 150 &= dl\ \dots\dots\dots & sl\ 1\ 600 &= l\ \dots\dots\dots \\ sl\ 20 &= dl\ \dots\dots\dots & sl\ 700 &= l\ \dots\dots\dots \\ sl\ 3\ 640 &= dl\ \dots\dots\dots & sl\ 84\ 000 &= l\ \dots\dots\dots \\ sl\ 42\ 000 &= dl\ \dots\dots\dots & sl\ 720\ 000 &= l\ \dots\dots\dots \end{aligned}$$

8. I yerε sifile ninnu na :

$$\begin{aligned} ml\ 20 &= sl\ \dots\dots\dots & ml\ 80 &= sl\ \dots\dots\dots \\ ml\ 1\ 400 &= sl\ \dots\dots\dots = dl\ \dots\dots\dots ; \\ ml\ 900 &= l\ \dots\dots\dots \\ ml\ 24\ 000 &= sl\ \dots\dots\dots = l\ \dots\dots\dots ; \\ ml\ 3\ 000 &= l\ \dots\dots\dots = dl\ \dots\dots\dots \\ ml\ 71\ 000 &= l\ \dots\dots\dots ; \\ ml\ 209\ 000 &= l\ \dots\dots\dots = dl\ \dots\dots\dots \end{aligned}$$

9. I yerε sifile ninnu na :

$$\begin{aligned} ml\ 600 + sl\ 400 + dl\ 50 &= l\ \dots\dots\dots ; \\ ml\ 80 + sl\ 160 &= l\ \dots\dots\dots \\ l\ 15 + ml\ 23\ 500 &= sl\ \dots\dots\dots = dl\ \dots\dots\dots ; \\ sl\ 240 + 4l &= dl\ \dots\dots\dots \\ dl\ 20 + ml\ 6\ 000 + l\ 60 &= l\ \dots\dots\dots ; \\ sl\ 250 + dl\ \dots\dots\dots &= l\ 15 \\ dl\ \dots\dots\dots + ml\ 2\ 600 &= sl\ 860 & ; \\ ml\ 8\ 000 + l\ \dots\dots\dots &= dl\ 160. \end{aligned}$$

10. I yerε sifile ninnu na :

$$\begin{aligned} ml\ 360 - dl\ 26 &= sl\ \dots\dots\dots ; \\ dl\ 12 - ml\ 1050 &= ml\ \dots\dots\dots \\ l\ 36 - ml\ 4600 &= ml\ \dots\dots\dots ; \\ sl\ 360 - l\ \dots\dots\dots &= ml\ 2600 \\ dl\ \dots\dots\dots - ml\ 309 &= l\ 2 & ; \\ ml\ 2\ 000 - sl\ \dots\dots\dots &= dl\ 17 \end{aligned}$$

11. I yerε sifile ninnu na :

$$\begin{aligned} dl\ 240 &= l\ \dots\dots\dots ; & dl\ 3620 &= l\ \dots\dots\dots \\ dl\ 48 &= l\ \dots\dots\dots ; & dl\ 3649 &= l\ \dots\dots\dots \\ dl\ 136007 &= l\ \dots\dots\dots ; & dl\ 800.604 &= l\ \dots\dots\dots \\ dl\ 90,800 &= l\ \dots\dots\dots ; & dl\ 3.000.273 &= l\ \dots\dots\dots \\ dl\ 3 &= l\ \dots\dots\dots ; & dl\ 8 &= l\ \dots\dots\dots \end{aligned}$$

12. I yerε sifile ninnu na :

$$\begin{aligned} sl\ 200 &= l\ \dots\dots\dots ; & sl\ 40 &= dl\ \dots\dots\dots \\ sl\ 309 &= dl\ \dots\dots\dots ; & sl\ 1020 &= l\ \dots\dots\dots \\ sl\ 362.008 &= l\ \dots\dots\dots ; & sl\ 702.699 &= l\ \dots\dots\dots \\ sl\ 607.008 &= l\ \dots\dots\dots ; & sl\ 5.000.801 &= l\ \dots\dots\dots \\ sl\ 9 &= dl\ \dots\dots\dots ; & sl\ 42 &= dl\ \dots\dots\dots \end{aligned}$$

13. I yerε sifile ninnu na :

$$\begin{aligned} ml\ 5000 &= sl\ \dots\dots\dots ; & ml\ 6000 &= l\ \dots\dots\dots \\ ml\ 29 &= sl\ \dots\dots\dots ; & ml\ 375 &= dl\ \dots\dots\dots \\ ml\ 7013 &= l\ \dots\dots\dots ; & ml\ 4549 &= l\ \dots\dots\dots \\ ml\ 7 &= sl\ \dots\dots\dots ; & ml\ 37 &= dl\ \dots\dots\dots \\ ml\ 402 &= l\ \dots\dots\dots ; & ml\ 47 &= l\ \dots\dots\dots \end{aligned}$$

14. I yere sifile ninu na :
 $ml\ 32 + dl\ 4 + sl\ 9 = l\ \dots\dots ;$
 $ml\ 8 + dl\ 12 + sl\ 0,5 = l\ \dots\dots ;$
 $l\ 0,04 + ml\ 12 + 14\ dl = sl ;$
 $dl\ 0,8 + sl\ 0,6 + ml\ 2000 = l ;$
 $l\ 1,04 + ml\ \dots\dots = sl\ 249\ \quad sl\ \dots\dots + dl\ 30,06 = ml\ 6\ 000.$

15. I yere sifile ninu na :
 $l\ 13 - ml\ 12421 ;$
 $ml\ 16\ 420 - l\ 8,605 = sl\ \dots\dots\dots ;$
 $dl\ 49 - ml\ 3905 ;$
 $dl\ 164 - ml\ 14802 = l\ \dots\dots ;$

FA SUMANIKELANW KATIMU

Fa sumanikelanw be so kelen, jateden kelen sariya bato bawo u ka jan ni jagon ye walima u ka surun ni jagon ye sije tan n'i be bo so do kono ka taa o kerefe so kono i kinin fe walima i numan fe.

An k'an hakili to ninu na :
 bil ka bon ni litiri ye sije 10 ;
 kel ka bon ni litiri ye sije 100
 dl ka dogo ni litiri ye sije 10 ;
 sl ka dogo ni litiri ye sije 100 ;
 ml ka dogo ni litiri ye sije 1 000.

Kalosili :

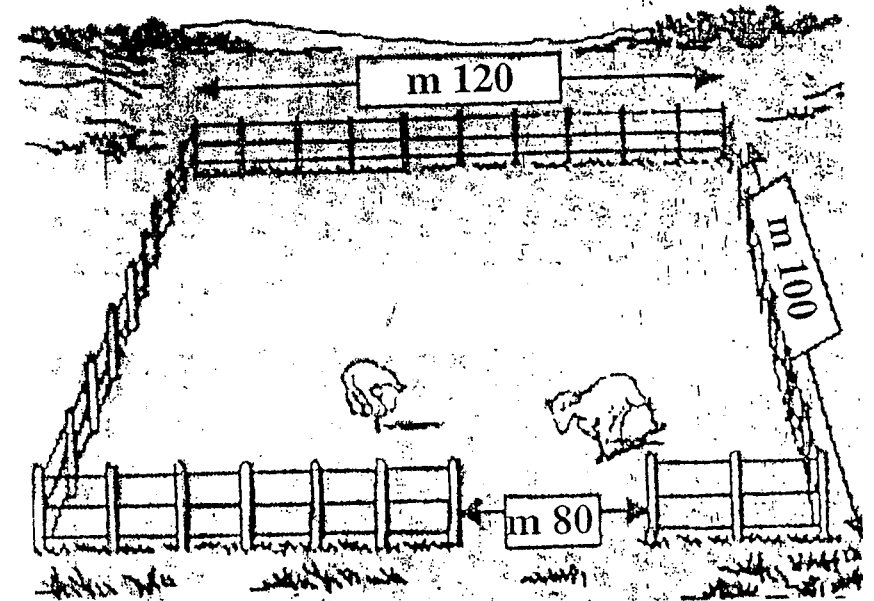
Nkari be sigi sumanikelan kofolen kinin fe. Ni jateden ma fo sumanikelan min kunkan, fu be seben o ka so.

Fa sumanikelanw katimu

kunnasigiw		jonjon	korosigiw		
kəl	bił	l	dl	sl	ml
keməw	biw	kelenw	mırumurıw		
6	4,	5	9		
8	2,	0	7	1	
9,	2	4	7		

KENE SUMANIKELANW

Kene sumanikelan jonjon : meterekene

Jefoli : Kene ye mun ye ?

Cikela be foro kene buluku, k'a sene.

Karamogo be sebenni ke walanba kan, a be sebenni ke walanba kene de kan.

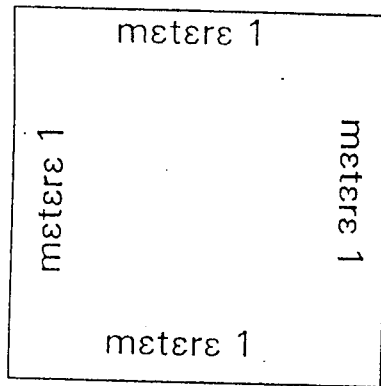
Ni kene be walanba la, kene be kogo fana na i n'a fo kalanso kogow ; jaw norolen don kogo kene de kan.

An be se ka kene misali caman were di.

An k'a don ko kene be suma. A sumanikelanw b'u danna. Nka sinsin kera janya sumanikelanw de kan walasa ka kene sumanikelanw togo da. O nasira la, an ka ja ci walanba la, kerenaani dakejnenen ja, kere kelen-kelen ye metere k len ye.

kerenaani min cilen file nin ye, o kene ye meterekene ye (mk) dow ko meterekare (m²).

O tuma meterekene ye mun ye ?

Meterekene ye kene ye min be sanga kerenaani kene ma min kere kelen-kelen ye metere kelen ye.

Sawura bee kene be se ka jatemine, keresaba o keresaba, kerenaani o kerenaani, kere hake o hake, fo ka se koori ma.

Kene sumanikelan jonjon ye meterekene ye.

Mun be kene sumanikelan ni janya ni fa ni girinya sumanikelanw bo jonjon na ?

Kene sumanikelan b'a yere bo bawo ale ye bijate ye. O koru ye kene sumanikelan kelen o kelen jateden fila de be ta n'i be bayelemani ke.

Meterekene kunnasigiw ye jumen ye ?

Meterekene kunnasigi ye saba ye :

Bimerekene (bimk) dow ko **dekameterkare** (dam²) **kemeterkare** (kemk) dow ko **ekitometerkare** (hm²) **bameterkare** (bamk) dow ko **kilometerkare** (km²)

Furancé jumen be meterekene n'a kunnasigiw ce ?

bimete	1	=	meterekene	100
kemete	1	=	meterekene	10 000
bamete	1	=	meterekene	1.000.000

An ka katimu ci ka kene sumanikelan jonjon n'a kunnasigiw seben, k'u jefo ani k'u kalan :

kunnasigiw						jonjon	
bank		kemk		bimk		mk	
bi	kel	bi	kel	bi	kel	bi	kel
					1	0	0
			1	0	0	0	0
	1	0	0	0	0	0	0
3	9	6	5	8	0	2	7

Mun be faamu yan ?

Kalɔsili :

So kelen, jateden fila. So siginɔgonma fila la, numanfeso ka bon ni kininfeta ye sije 100 ; kininfeso ka dogo ni numanfeta ye sije 100.

1. I yere sifile ninnu na :

bimk 2 = mk

bimk 8 = mk

bimk 36 = mk

bimk 260 = mk

bimk 7050 = mk..... ;

bimk 900 = mk

2. I yere sifile ninnu na :

kemk 5 = mk

kemk 9 = mk

kemk 620 = mk

kemk 3000 = mk

kemk 49 = bimk

kemk 800 = bimk

kemk 890 = bimk

kemk 5371 = bimk

3. I yere sifile ninnu na :

bank 7 = mk... ;

bank 4 = mk..... ;

bank 123 = mk ;

bank 697 = mk..... ;

bank 15 = bimk ;

bank 370 = bimk... ;

bank 5 = bimk ;

bank 7002 = bimk... ;

bank 8 = kemk ;

bank 180 = kemk... ;

bank 306 = kemk ;

bank 3060 = kemk... ;

4. I yere sifile ninnu na :

mk 300 = bimk.... ;

mk 8 200 = bimk..... ;

mk 60 000 = kemk.... ;

mk 870 000 = kem

mk 2 000 000 = bank.... ;

mk 7 000 000 = bank..... ;

bimk 2 300 = kemk.... ;

bimk 16 000 = kemk.... ;
bimk 110 000 = bamk.... ;
bimk 820 000 = bamk.... ;

5. I yere sifile ninnu na :

bimk 3,726 = mk ;
bimk 790,046 = mk ;
bimk 68,2 = mk ;
bimk 175,0652 = mk ;
kemk 3,06645 = mk ;
kemk 17,56 = mk ;
kemk 142,2 = mk ;
kemk 16,01 = mk ;
bamk 4,0981172 = mk ... ;
bamk 18,06 = mk ;

6. I yere sifile ninnu na :

mk 76 4922 = bimk ;
mk 3 590 048 = bimk ;
mk 2 006 841,20 = bimk .. ;
mk 770 556,9 = bimk ;
mk 8 911 746 = kemk = bamk
= bimk ;
mk 3 384 609,68 = kemk = bimk
= bamk ;

7. I yere sifile ninnu na :

bimk 2230,46 = kemk ;
bimk 6 0647,09 = kemk

bimk 3,49 = kemk ;
bimk 92,3 = kemk ;
bimk 60,5 = bamk ;
bimk 3,95 = bamk ;
bimk 1800,6 = bamk ;
bimk 76042,6 = bamk

8. I yere sifile ninnu na :

kemk 304, 60 = bamk ;
kemk 1217 = bamk ;
kemk 2 = bamk ;
kemk 90,73 = bamk ;
kemk 306 = bamk ;
kem 42 = bamk ;
kemk 8 = bamk ;
kem 4285,3 = bamk

9. I yere sifile ninnu na :

bimk 6203,09 + bamk 12 = kemk... ;
mk 5000 + kemk 3,009 = bamk
mk 56,17 + bimk 965 = kemk..... ;
bamk 3,6 + kemk 148,005 = bimk
kemk 3,06 + mk 6530094 = bamk ;
bimk 1236 + kemk 902,04 = bamk

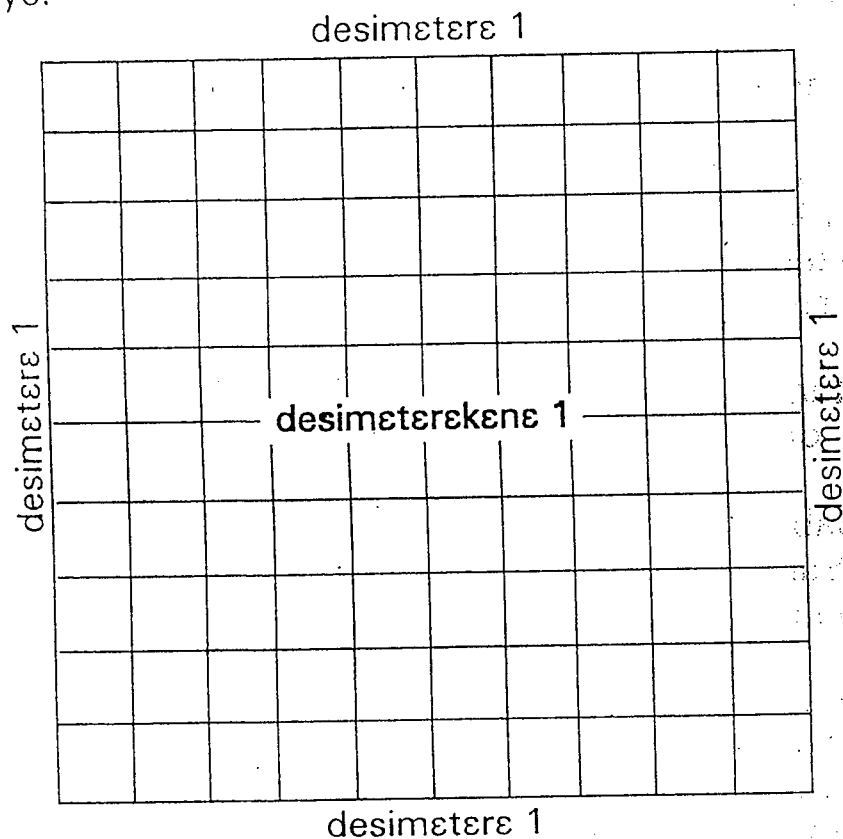
Kene sumankelanw : Korosigiw

Ɓefoli : meterekene korosigiw ye jumenw ye ?

An ka kereɓaani dakeɓenen saba ci.

- Folo ye jumen ye ?

Folo kere kelen-kelen janya ye desimeteɓe kelen ye.

An ka kereɓaani in kene ye desimeteɓekene

(dmk) ye walima desimeteɓekare (dm^2).

Meterekene korosigi don. A ka dogo ni meterekene ye siɓe 100.

O tuma : meterekene 1 = desimeteɓekene 100.

- Filanan ye jumen ye ?

Filanan kere kelen-kelen janya ye santimeteɓe kelen ye.

santimeteɓekene 1

An ka kereɓaani in kene ye santimeteɓekene (smk) ye walima santimeteɓekare (sm^2). Meterekene korosigi don. A ka dogo ni meterekene ye siɓe 10 000.

Otuma : meterekene 1 = santimeteɓekene 10000
desimeteɓekene 1 = santimeteɓekene 100

- Sabanan ye jumen ye ?

Sabanani kere kelen-kelen janya ye milimeteɓe kelen ye.

milimeteɓekene \Rightarrow

An ka kereɓaani in kene ye milimeteɓekene (mmk) ye walima milimeteɓekare (mm^2). Meterekene korosigi don. A ka dogo ni meterekene ye siɓe 1 000 000.

O tuma :

- meterekene 1 = milimerekene 1 000 000.
 desimerekene 1 = milimerekene 10000
 santimerekene = milimerekene 100

An ka kene sumanikelan jonjon n'a korosigiw katimu ci ani k'a jefo :

Jonjon		k o r o s i g i w					
mk		dmk		smk		mmk	
bi	kel	bi	kel	bi	kel	bi	kel
					1	0	0
			1	0	0	0	0
	1	0	0	0	0	0	0
3	9	6	5	8	0	2	7

Mun be faamu yan ?

Kalosili :

So kelen, jateden fila. So siginogonma fila la, numanfeso ka bon ni kininfeta ye sije 100 ; kininfeso ka dogo ni numanfeta ye sije 100.

1. I yere sifile ninnu na :
 mk 3 = dmk..... ;
 mk 63 = dmk.....

- mk 407 = dmk..... ;
 mk 6001 = dmk

2. I yere sifile ninnu na :

- mk 8 = smk ;
 mk 19 = smk.....
 mk 284 = smk ;
 mk 3607 = smk.....

3. I yere sifile ninnu na :

- mk 5 = mmk ;
 mk 28 = mmk
 mk 109 = mmk ;
 mk 98 = mmk

4. I yere sifile ninnu na :

- dmk 7 = smk ;
 dmk 48 = smk.....
 dmk 36 = mmk ;
 dmk 179 = mmk
 dmk 850 = smk ;
 dmk 593 = mmk

5. I yere sifile ninnu na :

- smk 72 = mmk ;
 smk 388 = mmk
 smk 55 = mmk ;
 smk 647 = mmk

6. I yerε sifile ninnu na :

dmk 630 = mk

dmk 942 = mk

dmk 28 = mk

dmk 3 = mk

7. I yerε sifile ninnu na :

smk 8553 = dmk

smk 2608 = dmk

smk 305 = dmk

smk 891 = dmk

smk 96 = dmk

smk 2 = dmk

8. I yerε sifile ninnu na :

smk 100637 = mk

smk 21620 = mk

smk 9006 = mk

smk 42 = mk

9. I yerε sifile ninnu na :

mmk 36 = smk

mmk 29 = dmk

mmk 870 = mk

mk 9 = mk

10. I yerε sifile ninnu na :

mk 2,6 = dmk

mk 103,878 = dmk

mk 0,964 = smk

mk 39,4 = smk

dmk 1,6 = smk

dmk 82,5 = smk

dmk 57,23 = mmk

dmk 3,8 = mmk

11. I yerε sifile ninnu na :

mk 3,090 + mmk 80000 + smk 38,42 = dmk.....

mmk 6 080 060 + dmk 2904,004 = smk

smk 6009 + mk 301,878 + dmk 8,3 = dmk

12. I yerε sifile ninnu na :

mk 6,03 - smk 5067,35 = dmk

smk 803 - dmk 7,4908 = mk

mmk 326 249 000 - mk 267,600 904 = smk

Kεnε sumanikelanw ka katimu ye mɔn ye ?

Kεnε sumanikelanw kalansen kɔnɔ, katimu fila kalanna, mεtεrεkεnε n'a kunnasigiw katimu ani mεtεrεkεnε n'a kɔrɔsigiw katimu. N'an y'o katimu fila tugu jɔgɔn na, o ye kεnε sumanikelanw ka katimu cilen ye.

Dugukolokene sumanikelanw

Ɔefoli : Dugukolokene ye mun ye ?

Senekeforo, jiriforo, nakoforo, dukene n'u ɔgɔnnaw ye dugukolo ye, kene be min na, sene be ke kene min kan, jiriw be turu kene min kan, nako be sene kene min kan walima sow be jo kene min kan.

Tɔgo kerekereɓnen jumen be dugukolokene sumanikelanw na ?

Cikeduguw kono, cikelow be foro kene hake fo taari la. Taari ka bon ni dugukolokene sumanikelan to fila ye, n'olu ye ari ye ani sancari. U fen saba dɔron don.

Jumen ye jonjon ye ?

Dugukolokene sumanikelan jonjon ye ari ye. Taari y'a kunnasigi ye ; a korosigi ye sancari ye.

Furance jumen b'u ni ɔgɔn ce ?

So kelen, jateden fila. U be i n'a fo kene sumanikelanw, ari ka dɔgo ni taari ye sɔne 100, a ka bon ni sancari ye sɔne 100 fana.

taari 1 = ari 100

ari 1 = sancari 100

ari 1 = taari 0,01

sancari 1 = ari 0,01

An ka dugukolokene sumanikelanw ka katimu ci ani k'a ɔfo :

Kunnasigi		Jonjon		korosigi	
taari		ari		sancari	
bi	kel	bi	kel	bi	kel
4	6	5	2,	0	3,

ari 4652,03 = taari 46,5203

ari 4652,03 = sancari 465203

ari 4652,03 = taari 46 ari 52 sancari 03

Mun be faamu yan ?

Kolɔsili :

So kelen, jateden fila. So siginɔgonma fila la, numanfeso ka bon ni kininfeta, ye sɔne 100 ; kininfeso ka dɔgo ni numanfeta ye sɔne 100.

Sanganɔgonmani :

Sanganɔgonmani be dugukolokene sumanikelanw ni kene sumanikelanw ce wa ?

Sanganɔgonmani nasira la, dugukolokene sumanikelan kelen-kelen benɔgonw be kene

sumanikelanw na. O be don n'i y'u sigi jagon fe katimu kelen kono.

O katimu file :

Kemk		bimk		mk	
taari		ari		sancari	
bi	kel	bi	kel	bi	kel
4	6	5	2,	0	3

- meterekene 665 = sancari 665 = ari 6,65

- meterekene 304852 = sancari 304852 = ari 3084,52 = taari 30,4852.

Mun be faamu yan ?

Kollosili

So kelen, jateden fila. Kemk ni taari ye kelen ye; bimk ni ari ye kelen ye ; mk ni sancari ye kelen ye.

Jatejini

1. A' ye bolɔ damado turu dugu fereba kan ka kene danbo min ye ari 1 ye. A' ye kene wene danbo min ye taari kelen'ye.

2. Cikela do ye nin foro san ari kelen dorome 4 850. Foro in kene mume ye taari 1,75 ye. Cikela in tilara ka foro in feere a meterekene dorome 52. A ka tono ye joli ye ?

3. Nin foro ye kerenaani dakejenen ye ko kare. A munumunuko kelen ye metere 432 ye. A taari kelen sansongo ye dorome 1 198 750 ye. A' ye foro in kene n'a sansongo mume jatejine.

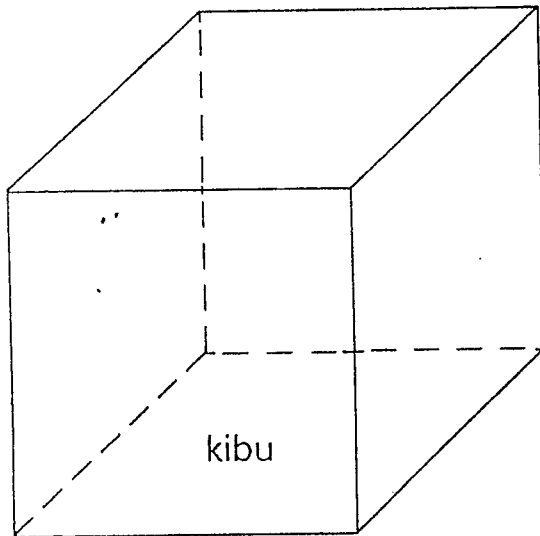
4. Nin dugukolo jajan y'a josurun fila ye. A munumunuko kelen ye metere 558 ye. 1°) A'y'a kene jatejine.

Dugukolo in feerela dorome 1 200 000 k'a soro a sanna dorome

6 100 ari kelen. 2°) A'ye tono sorolen jatejine.

5. Balima fila ka ciyen kera foro kelen ye. Foro in jajan ye metere 180 ye a josurun metere 75. U ye foro in tila ni jurukise ye josurun sira fe cogo min dogonin niyoro be ke kerenaani dakejenen ye n'o ye kare ye. Jon de niyoro ka bon u mogo fila la ? A ka kan ka dorome joli di a balimake ma walasa u niyoro ka kene, ni yen dugukolo taari kelen ye dorome 600 000 ye ?

YANGA SUMANIKELANW

Ɗefoli : Yanga ye mun ye ?

Fɛn bɛɛ n'a yanga don, fɛn o fɛn n'a bɛ ye ɲɛ na ni maga bɛ se ka kɛ a la i n'a. fo kabakuru, jirikuru, kɛsu, doni, cɛncɛn, bɔgo hali ji. Ni nin fɛn ninnu bilala walima n'u sigira, u kelen-kelen bɛ furance dɔ de ta lamini kɔnɔ. U bɛ furance min ta lamini kɔnɔ, o de ye u yanga ye.

O tuma :

Yanga ye furance ye fɛn kelen-kelen bɛ furance min ta lamini kɔnɔ. O furance ye fɛn sigiyɔɔ kɛnɛ ye ani fɛn kundama.

Fɛnw yanga bɛ suma ni yanga sumanikelanw ye. A sumanikelan ɲɔnɲɔn ye **mɛtɛrɛkibu** ye (m^3)

Mɛtɛrɛkibu ye mun ye ?

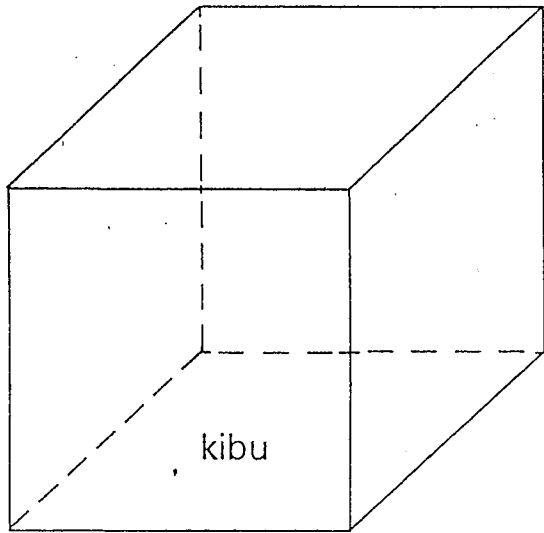
Mɛtɛrɛkibu ye yanga ye min ka kɛnɛ tata ye mɛtɛrɛkɛnɛ 1 ye ka kundama kɛ mɛtɛrɛ 1 fana ye.

Kɔɔsigi saba bɛ mɛtɛrɛkibu la :

- **desimɛtɛrɛkibu** (dm^3) : kɛnɛ tata ye desimɛtɛrɛkɛnɛ 1 ye, kundama ye desimɛtɛrɛ 1 ye.

- **santimɛtɛrɛkibu** (sm^3) : kɛnɛ tata ye santimɛtɛrɛkɛnɛ 1 ye, kundama ye santimɛtɛrɛ 1 ye.

- **milimɛtɛrɛkibu** (mm^3) : kɛnɛ tata ye milimɛtɛrɛkɛnɛ 1 ye, kundama ye milimɛtɛrɛ 1 ye.

An ka meterekibu n'a korosigiw ka katimu ci ani k'a jefa :

Jonjon			Korosigiw								
m ³			dm ³			sm ³			mm ³		
ke	bi	kel	ke	bi	kel	ke	bi	kel	ke	bi	kel
		1	0	0	0						
					1	0	0	0			
								1	0	0	0
3	8,	5	6	7	8	9					
	2,	3	5	4	0	8	4	6	7	0	

An ka nin daw kalan katimu konɔ.
 m^3 38 dm^3 567 sm^3 890.
 m^3 2 dm^3 354 sm^3 084 mm^3 670.

Mun be faamu yan ?

Kolosili :

So kelen, jateden saba, so sigijogonma fila la, numanfeso ka bon ni kuninfeta ye sije 1000, kininfeso ka dogo ni numanfeta ye sije 1000.

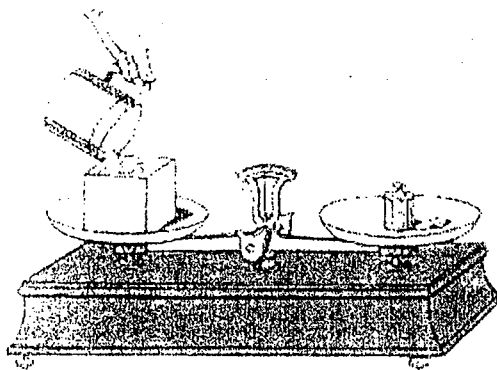
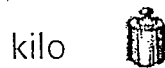
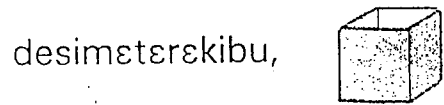
So sigijogonma fila la, numanfeso ka bon ni kininfeta ye sije 1000 ; kininfeso ka dogo ni numanfeta ye sije 1000.

Sangajogonmani : Benjogonya be yangasumalikelanw ni fasumalikelanw jumen ni jogon ce. Minen minnu be i n'a fa tasa, palan, barikon, beni, siterini, basen, jibondon n'u jogonnaw olu fa be jatemine ni meterekibu n'a korosigiw ye : nin beni ye meterekibu 7 ye, nin siterini ye meterekibu 30 nin palan ye desimeterekibu 10 ye. Nin hakilina de be yanga sumalikelanw ke fa sumanikelanw fana ye. 0 tuma benjogonya be yanga sumanikelanw ni fa sumanikelanw ni jogon ce.

- Meterekibu 1 = kemelitiri 10 = litiri 1000 ye.
- Desimeterekibu 1 = litiri 1 ye.
- Santimeterekibu 1 = mililitiri 1 ye.

Yanga, fa ni girinya sumanikelanw

Ɗefoli : An ka ja ninu laje. Ja joli don. Mun de jaw don ?

Mun be ka ke nin ja kɔɔ ?

Ji litiri kelen be ka yɛɛma desimɛɛɛkibu kɔɔ. O ji litiri yɛɛmakun ye k'a jira ko ji litiri kelen ye ji desimɛɛɛkibu kelen ye. Ji desimɛɛɛkibu kelen fana girinya sumana. O bɛnna kilo kelen ma, n'o ye bagaramu kelen ye.

O tuma

ji litiri kelen be bɛn desimɛɛɛkibu fa ma. Ji desimɛɛɛkibu kelen girinya ye bagaramu kelen ye. O kɔɔ ye ko ji litiri kelen girinya ye bagaramu kelen ye.

Yanga, fa ni girinya sangajogonmani katimu.

yanga	m ³			dm ³			sm ³
fa	kel10	kel	bil	litiri	dl	sl	ml
ji girinya	toni1	kilo 100	kilo 10	kilo	keg	big	g
	4	7 5	9 8	4 2	6 9	1	0

ji m³ 4,79 = dm³ 4790 ye walima ji litiri 4740, n'o ye girinya ye kilo 4740 ye ;

ji dm³ 584,6 = ji litiri 584,6, n'o ye girinya ye kilo 584,6 ye ;

ji sm³ 2910 = ji dm³ 2,910 ye walima ji kilo 2,910.

O tuma :

katimu y'a jira cogo min, n'i ye ji ta, yanga sumanikelanw ni fa sumanikelanw ni girinya sumanikelanw be sanga jagon ma, u be ben jagon ma fana.

1. I yere sifile ninnu na :

A' ye nin daw kalan k'u bo jagon na ni sumanikelan min don : kene sumanikelan, janya sumanikelan walima yanga sumanikelan :

m^2 16 ; m^2 123 ; km^2 82 ; dam^3 8 ; m 67 ; dm 625

2. Joli be fara nin daw kan walsa ka m^3 kelen dafa : dm^3 650 ; dm^3 320 ; dm^3 504.

3. dm^3 6428 = m^3 ; dm^3 374 = m^3 ;
 cm^3 8640329 = m^3 ... ; dm^3 7 = m^3 ;
 m^3 6 ani cm^3 85446 = dm^3 ; m^3 4 dm^3 5 cm^3 2 = dm^3

4. Joli be bo cm^3 kelen na walasa ka nin daw soro ?
 mm^3 730 ; mm^3 642 ; mm^3 569 ; mm^3 100.

Jatejini :

1. Nin jiri meterekibu ye d.1950 ye. A sanga ye joli ye n'a yanga ye dm^3 560 ye ?

2. Nin kalanso yanga ye desimeterkibu 224400 ye. Kalanden joli be se ka don a kono ni mogo kelen niyoro fiye ye m^3 4 ye ?

3. Nin cencen ye m^3 2,800 ye. A be ka ce ni buruweti ye a sebennen don min kan fako kelen = dm^3 80. A caba ya ye siye 14 ke sagma. A tora siye joli ke baliya la ?

4. Ninnu be ben m^3 joli ma ?
ji litiri 2500 ; ji litiri 150 ; ji kel 30 ;
ji kilo 3840 ; ji kilo 450.

5. Nin palan lankolon ye kilo 2 ye. N'a fara ka se a tilance la, a girinya be ke kilo 8 ye. Palan in fa ye joli ye ?

6. Ji dm^3 kelen tun be nin filen kono. Desilitiri kelen bora a la. A to ye ji santimeterkibu joli ye ?

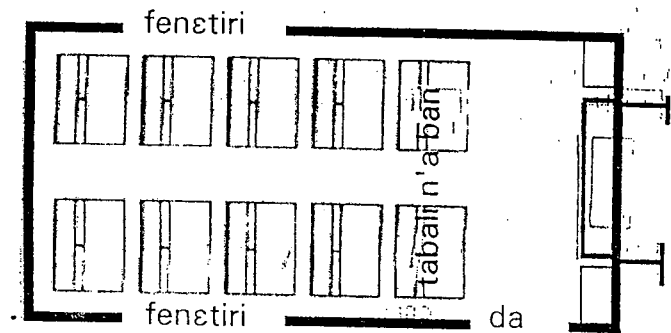
7. Nin minen lankolon girinya ye garamu 540 ye. A falen ji la, a girinya ye kilo 3,140 ye. n'a fara kono na a girinya ye kilo 3,218 ye. Nono litiri kelen girinya ye joli ye ?

8. Ni nin palan fara ji la, a girinya ye kilo 18,700 ye. A lankolon girinya ye falen girinya in $\frac{2}{11}$ ye. A fa ye joli ye? N'a fara tulu la, a girinya ye kilo 17,170 ye. Tulu dm³ kelen ye joli ye?

9. Fiɛ litiri kelen ye garamu 1,293 ye. Fiɛ mɛtɛɛkibu kelen girinya ye joli ye. Ni kalanso yanga ye mɛtɛɛkibu 230 ye, fiɛ min b'a kɔnɔ o girinya ye joli ye?

JA, JASIGI JATE

Ɓefoli : Mun ye ja ye ?

Tubabukan na ko "pilan", bamanankan na, anw ko ja. Sisan, n'an y'an ka kalanso jolen laje, a ka bon. N'an ko an b'a ke an ka kaye kono, a te se ka ke.

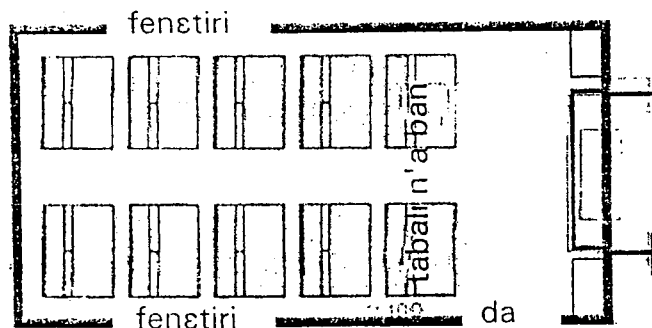
An b'a ke taamasiyen de ye min ka dogo n'a be se ka ci kaye kono. O taamasiyen be kalanso jajan jira ani a josurun fo ka se a konofenw ma. O ye ja ye bawo a be fen sawura pereperelatige.

An te taamasiyenw sigi an kunfe, jate de be mine, sumani de be ke k'a bee janya don ka soro k'u sigi kelen-kelen. O ye jasigi ye.

Ja ye fen taamasiyen cilen ye sebenfura kan k'a dogoya walasa k'a sawura pereperelatige. Ja cili sebenfura kan o ye jasigi ye. O te ke jate ko, o te ke sumani ko.

Jasigi jate

Jasigi jate be faamu cogo di ?

Kalanso ja file. A jajan ye santimeteɛ 8 ye, a josurun ye santimeteɛ 5 ye.

N'i ye kalanso yere suma, a jajan ye meteɛ 8 ye a josurun ye meteɛ 5 ye.

A be faamu yan ko ja santimeteɛ kelen be ben meteɛ kelen jaati ma. Meteɛ 1 = santimeteɛ 100.

A be don o la ko sawura, n'o ye ja ye, o ka dogo ni fen taamasiyennen ye sije 100. Jasigi ye 1 ta. $\frac{100}{100}$

Lakoliso ja keli la, jasigi be se ka $\frac{1}{200}$ ta, an ka dugunin ta be $\frac{1}{1000}$ ta.

O be santimeteɛ kelen ben santimeteɛ 200 ma, ani santimeteɛ 1000 ma.

Kollosili :

Ni fen taamasiyenta ka bon, a sawura jasigi da tilada be bonya.

Jatejini misali :

Nin jasigi ye $\frac{1}{1000}$ ta ka Banbugu ni Kotula ke

santimeteɛ 400 ye.

Bandugu ni Kotula ce ye joli ye tije na ?

Ɓefoli :

Ni jasigi ye $\frac{1}{1000}$ ta, o koro ye ko tije na furance in ka jan ni $\frac{1}{1000}$

jasigi 400 ye siye 1000.

O tuma Bandugu ni Kotula ce yere-yere ye :

santimete 400 x 1000 = santimete 400 000

santimete 400 000 = bam 4.

Jatani :

1. Santimete 1 ye joli ye ni jasigi ye 1/100 ta ?

2. Santimete 5, santimete 4,5 ye joli ye ni jasigi ye 1/100 ta ?

3. Nin kene jasigi da ye 1/1000 ye. A jajan ye santimete 6,5 ye k'a jusun ke santimete 4,5 ye. A ye jajan ni jusun janya yere-yere jini ?

4. Nin jasigi da ye 1/500 ye. A kera ka foro sawura ci, min jajan ye santimete 23,4 a jusun ye santimete 18,2 ye.

Foro in songo be ke joli ye n'a taari 1. ye d.125 000 ye ?

5. Zan ka foro ye tangili ye min sawura cila 1/5000 na. A jajan ye santimete 6,8 ye k'a jusun ke santimete 3 ye. Zan ye ga jo foro in kono min kene ye foro kene mumu 1/9 ye. Senkeyoro kene be ben joli ma o la ?